

AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV*

A magyar jogrendszer állapotát felmérő kutatási projekt keretében arra kaptam felkérést, hogy egy tanulmányban mutassam be új büntetőkódexünket, azaz a 2012. évi C. tv.-t (továbbiakban: Btk.). A feldolgozásnak – a „Szabályozások” alcsoportba tartozó más tanulmányokhoz hasonlóan – anyagi büntetőjogunk „változásaira” kell koncentrálnia, így a magyar büntetőjog állapotát nem pillanatképként, hanem a változások (egyik) krónikásaként vázolom fel. Ezzel természetesen számos olyan alapvető vagy vitatott jogintézmény az elemzés hatókörén kívül marad, amelyeket tekintve az utóbbi időszakban egyáltalán nem történt változás, ilyen például a részesség büntetési tétele,¹ az ún. tényleges életfogytiglani szabadságvesztés,² illetve az életveszélyt okozó testi sértés³ tényállása. Ez azért érdemel említést, mert ezek jól – sokszor egyébként az általam vizsgált változásoknál jobban is – mutatják a magyar büntetőjog állapotát (azaz a mögöttes jogpolitikai törekvéseket vagy a büntetőtörvény nemzetközi és alkotmányos korlátainak áthágását).

A kutatás koncepciója alapján az elemzésnek a változások közül a tartalmiakra kell koncentrálnia, amelyek ellentétéként a formaiakat jelölhetjük meg. A megkülönböztetés a szakirodalomban is ismert,⁴ szükséges azonban annak meghatározása, hogy a tanulmány vonatkozásában mi képezi a két kategória elkülönítésének alapját. Tartalmi az a változás, ami érinti a büntethetőséget, a szankcionálás mértékét, illetve a bizonyíthatóságot. Ezzel szemben pusztán formai változások körébe sorolom be, ami csak a kódex szerkezetét, a rendelkezések sorrendjét, illetve az egyes cselekmények minősítését érinti (ha a büntetési tételt nem). Tanulmányomban elsősorban a tartalmi változásokra helyezem a hangsúlyt, de az új kódex jellegére⁵ tekintettel nem hagyhatom

* Lezárva: 2015. november 30. Köszönettel tartozom Tóth Mihálynak, Szomora Zsoltnak, Ambrus Istvánnak és Gál Andornak a tanulmány kéziratára tett hasznos és segítő észrevételeikért.

¹ Vö. pl. MÉSZÁROS Ádám: „A részesség járulékoságának és a részesek büntetésének törvényi szabályozásáról de lege ferenda” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2003/4. 28–33.

² Vö. pl. NAGY Ferenc: „Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről” *Magyar Jog* 2013/5. 265–271.

³ Vö. pl. KÓHALMI László: „Egy problémás szabályozási örökség az új anyagi büntetőkódexben: az életveszélyt okozó testi sértés” *Debreceni Jogi Műhely* 2013/3. 47–78.

⁴ VARGA Csaba: *A kodifikáció mint társadalmi-történelmi jelenség* (Budapest: Akadémiai Kiadó 2002) 344–345.

⁵ Vö. 1.1. cím.

figyelman kívül a formai változásokat sem. Különösen azért nem, mert azok sokszor lényegesek lehetnek a tartalmi kérdések megítélésénél is.⁶

Az „utóbbi évekbeli változások” bemutatását – a szervezők által megadott címmel összhangban – a Btk.-ra koncentrálok. Ez a szűkítés részben magától értetődő, hiszen mi lehetne az utóbbi évek büntetőjogában nagyobb változás, mint egy új büntetőkódex megalkotása, illetve hatálybalépése. A „tételes jog fejlődésében [ugyanis] szívesen teszik meg korszakváltónak a kódexek megszületését”.⁷ Másrészt azonban ez a témameghatározás kirekeszti a tanulmányomból azokat a változásokat, amelyek a korábbi kódex utolsó időszakában következtek be. Ezek közül kiemelés érdemel: 1) a *2009. évi LXXX. tv.*, amely bevezette a megelőző jogos védelmet, eltörölte a korábban a Legfelsőbb Bíróság által megkövetelt kitérés kötelezettséget, kodifikálta a közvetett tettességet, szigorúbb szabályozást vezetett be az erőszakos többszörös visszaesőkkel szemben, kiterjesztette azon szabadságvesztések körét, amelyek végrehajtásában felfüggeszthetők; 2) a *2010. évi LVI. tv.*, amely újra bevezette a középmerítéket, illetve a halmazati büntetés különös szabályait három személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése esetén (a „három csapás” egyik változata). Ezek a változások összességükben legalább akkora volumenűek voltak, mint a Btk. hatálybalépése, illetve sokszor jobban jellemzik büntetőjogunk jogpolitikai alapjait, illetve alkotmányos határainak átlépését (lásd például a „három csapás” halmazati büntetéssel kapcsolatos szabályait).⁸ Másrészt viszonyítási alapként sem hagyhatók figyelman kívül a Btk. változásainak értékelésénél, hiszen a Btk. ezekre épülő,⁹ illetve ezekkel ellentétes szabályozást is tartalmaz.¹⁰

1. AZ ÚJ KÓDEX MEGALKOTÁSA

1.1. AZ ÚJ KÓDEX INDOKOLTSÁGA

A megalkotásánál uralkodó jogelméleti koncepció alapján az 1978. évi Btk. szavatossági ideje húsz év volt,¹¹ így azt feltehetően akkor is új kódex váltotta volna fel, ha a szocialista gazdasági, társadalmi és politikai rendszer megmarad Magyarországon.

A javaslat indoklása műfajából adódóan nyilvánvalóan szükségesnek tartja az új kódex megalkotását, a jogirodalom véleménye azonban megoszlik erről. Egyesek szerint „egy átfogó novelláris módosítás elég lett volna”,¹² míg mások szerint a problémák azzal nem lettek volna orvosolhatók, hanem egy új kódex megalkotására volt szük-

⁶ Vö. 2.2.1. címben a feltételes szabadságra bocsátás kapcsán.

⁷ GYÖRGYI Kálmán: *Büntetések és intézkedések* (Budapest: KJK 1984) 10.

⁸ Pl. 23/2014. (VII. 15.) AB hat. („három csapás”).

⁹ Vö. 1.2. cím.

¹⁰ Vö. 4.6. és 4.8. cím.

¹¹ SZABÓ Imre: „Jogfejlődésünk tendenciája és problémái” *Jogtudományi Közlöny* 1973. 557–563. alapján GYÖRGYI (7. l.) 10.

¹² GELLÉR Balázs: „Büntetés-kiszabás Magyarországon negyedik Büntető Törvénykönyvében” *Jogtudományi Közlöny* 2015/2. 78.

ség.¹³ Tekintsük át, hogy milyen tényezőkkel kívánta az előterjesztő az új kódex megalkotásának szükségességét alátámasztani.

1.1.1. A KORÁBBI KÓDEX HIBÁINAK KORREKCIÓJA

A Btk. javaslatának indokolása szerint az 1978. évi Btk. „hatálybalépése óta több mint száz alkalommal módosult, ebből a jogalkotó az elmúlt három évtizedben több mint kilencven alkalommal (tehát évente átlagosan többször is) módosította”.¹⁴ Az 1978. évi kódexet tehát évente három módosítás érintette, a rendszerváltás utáni időszakban pedig évente négy. Önmagában azonban nem a módosítások száma vagy gyakorisága indukálhatta (indokolhatta) egy új kódex megalkotását. Jól látszik ez visszatekintve abból is, hogy megalkotása óta maga a Btk. is legalább 18 alkalommal módosult, ami évente átlagosan 9 alkalom. Mégsem állítja senki, hogy 2015-ben pusztán erre figyelemmel aktuális lenne egy új büntetőkódex megalkotása.

Az indokolás szerint „a rendszerváltás óta a különböző kormányzatok eltérő büntetőpolitikai irányvonalat követve alakították át – sokszor egymásnak ellentmondva – a büntetőjogi rendelkezéseket, így a módosítások a törvény eredeti rendszerét mára jelentősen átfomálták”.¹⁵

Az indokolás fenti következtetése erősen vitatható. A rendszerváltás utáni módosítások jelentős része ugyanis politikailag semleges volt (azokat más jogszabályok változása, illetve nemzetközi kötelezettség indukálta). Ez már csak abból is látható, hogy a korábbi kódex módosításai évente egyszer (többször) és nem négyévente (nyolcévente) jelentkeztek. Voltak természetesen a kormányváltáshoz kapcsolódó politikailag megosztó módosító törvények is, így az *1998. évi LXXXVII. tv.*-t 210 igen 125 nem szavazattal,¹⁶ míg a *2003. évi II. tv.*-t 195 igen, 179 nem szavazattal fogadták el.¹⁷ Azonban még e jogszabályok módosításainak egy része is politikailag semleges volt.¹⁸

A politikailag (büntetőpolitikailag) érzékeny kérdések szabályozása pedig sok esetben nem volt alkalmas a kódex rendszerének megbontására. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményeknél az elterelés szabályai politikailag (büntetőpolitikailag) érzékenyek (és természetesen nagy gyakorlati jelentőségük is van), de ennek módosításai¹⁹ a kódex rendszerét nem is érintették. A politikailag érzékeny kérdések szabályozása pedig sok esetben azért nem okozott rendszertani törést, mert az egymásnak ellentmondó szabályok nem voltak egy időben hatályban. Így amennyiben a közép-mértékű büntetésre vonatkozó szabály 1998-as beiktatása²⁰ megbontotta a kódex rendszerét (részemről még ezt is kétlem), akkor ezt az erre vonatkozó szabályozás 2003-as eltörlése teljesen helyrehozta.²¹

¹³ MISKOLCZI Barna: „Kodifikátori gondolatok az új Btk. Különös részéről de lege lata és de lege ferenda” *Jogtudományi Közlöny* 2015/5. 281–291, 282.

¹⁴ A Btk. javaslatának Általános indokolása I. pont.

¹⁵ A Btk. javaslatának Általános indokolása I. pont.

¹⁶ T/250. sz. javaslat – A büntető jogszabályok módosításáról.

¹⁷ T/1218 sz. javaslat – A büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes tv.-ek módosításáról.

¹⁸ Így pl. a külföldi ítélet érvényének újraszabályozása *1998. évi LXXXVII. tv.* 1. §.

¹⁹ *1998. évi LXXXVII. tv.* 63. §, *2003. évi II. tv.* 21. §.

²⁰ *1998. évi LXXXVII. tv.* 18. §.

²¹ *2003. évi II. tv.* 88. § (1) bek. e) pont.

A nagyszámú módosítás természetesen – más körülményekre tekintettel – alkalmas lehet a törvénykönyv egységének megbontására. Ez azonban az előbbieket szerint meggyőzőbb indokolást igényelt volna az új kódex előkészítői részéről. Ebben a körben az indokolás utalhatott volna például a különböző tényállások büntetési tételeinek „szétcsúszására”,²² ami az 1978. évi Btk. különböző módosításainak eredményeként valóban érezhető volt (és a kódex adott időpontban hatályos szövegében is tükröződött).

A Btk. javaslatának indokolása szerint „azokat a problémákat [...], amelyek a számos módosítás folytán a törvénykönyv egységének megbontásából fakadnak, végső soron csak egy új kódex tudja megoldani”.²³ A miniszteri indoklás itt azért nem tekinthető meggyőzőnek, mert az egyensúlyát veszített rendszer stabilizálása inkább egy novelláris módosítást igényelt volna. Egy új kódex megalkotására viszont inkább egy gyökeresen új szisztéma megalkotásának igénye szolgáltatott volna megfelelő indokot.

1.1.2. TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK?

Az új büntetőkódex megalkotása már a rendszerváltás idején is szükséges (egyes vélemények szerint elkerülhetetlen) lett volna,²⁴ de arra különböző okok miatt nem akkor került sor. A megváltozott társadalmi, gazdasági és politikai viszonyokhoz különböző módosító törvények igazították hozzá az 1978. évi büntetőkódexet,²⁵ elsősorban olyan területeken, amelyeket a rendszerváltás erősebben érintett (ilyen például az állam elleni vagy az indokolásban is kiemelt gazdasági bűncselekmények²⁶ szabályozása). Éppen ezek a módosítások voltak azok, amelyek nemcsak nem akadályozták, hogy az 1978. évi Btk. „megfelelő jogi védelmet biztosítson alapvető értékeinknek”,²⁷ hanem annak nélkülözhetetlen előfeltételét képezték.

A Btk. megalkotásának paradox módon van egy olyan újdonsága, amely – ha közvetetten is, de – a rendszerváltáshoz, pontosabban az akkor kezdődő (és sajátos módon azóta is folyamatban lévő) igazságtételi folyamathoz köthető. A Btk. ugyanis már kifejezetten úgy rendelkezik, hogy „a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények” esetén nem képezi a büntetőjogi felelősségre vonás feltételét, hogy a cselekményt a magyar törvény az elkövetés idején büntetni rendelje.²⁸ Az újdonság azonban nem büntetőjogunkban, hanem csak a büntetőjog-szabály szövegében jelentkezik,²⁹ mivel a vonatkozó jogtétel korábban már megjelent az 53/1993. (X. 13.) AB határozatban, illetve az *Alaptörvény* XXVIII. cikk (5) bekezdésében.

²² MISKOLCZI (13. l.) 282.

²³ A Btk. javaslatának Általános indokolása I. pont.

²⁴ CSOMÓS Tamás: „Az új Btk. időbeli hatályra vonatkozó rendelkezései a gyakorló jogász szemével” *Magyar Jog* 2014/1. 32.

²⁵ Ebben a vonatkozásban összefoglalóan lásd NAGY Ferenc: „A magyar büntető anyagi jog (át)alakulása a rendszerváltás óta” in JAKAB András – TAKÁCS Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990–2005* I. köt. (Budapest: Gondolat – ELTE ÁJK 2007), 431–463.

²⁶ A Btk. javaslatának Általános indokolása I. pont.

²⁷ A Btk. javaslatának Általános indokolása I. pont.

²⁸ Btk. I. § (1) bek.

²⁹ Ezek elkülönítésére lásd WIENER A. Imre: *Elméleti alapok a büntetőtörvény általános része kodifikálásához* (Budapest: MTA JTI 2000) 9.

Arra azonban van példa, hogy a rendszerváltást követően bekövetkezett kisebb volumenű társadalmi változások hatása a Btk. újdonságaiban csapódjon le. Ilyen például: a katonai bűncselekmények vonatkozásában több bűncselekmény büntetési tételeinek enyhítése, amelynek magyarázataként az szolgált, hogy „a súlyos büntetési tételek további fenntartása önkéntes haderő esetében, illetve a katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó fegyveres rendészeti szervek hivatásos állománya vonatkozásában békeidőben szükségtelenek”, hanem csak „háború vagy az állam biztonságát veszélyeztető vészhelyzet esetén [...] indokoltak”.³⁰

Külön is elemezzük a társadalmi változások kihatását a büntethetőségi korhatár leszállítása kapcsán.³¹

1.1.3. ÚJ BÜNTETŐPOLITIKAI KONCEPCIÓ?

A Btk. javaslatának indokolása idézi a Nemzeti Együttműködés Programját (továbbiakban: NEP), amely szerint „a Jogszabály szigora, a büntetési tételek növelése, az életfogytig tartó szabadságvesztés többszöri alkalmazása, az áldozatok védelme meg fogja fékezni a bűnök elkövetőit és világossá teszi a társadalom minden tagja számára, hogy Magyarország nem a bűnelkövetők paradicsoma”. Ezt követően kilátásba helyezi, hogy „ebből következően [...] szigorú törvények születnek, amelyek minden jogkövető állampolgárnak védelmet garantálnak, a bűnelkövetők számára azonban hatékony és visszatartó erejű büntetést helyeznek kilátásba”.³²

A NEP azonban szintén nem indokolja önmagában egy új kódex megalkotását, hiszen ilyen nem is irányoz elő. Abban ugyanis az szerepel, hogy: „a választások utáni első lépések egyikeként szigorítani fogjuk a büntető törvénykönyvet.”³³ Ezt pedig – amint már utaltunk rá – a *2010. évi LVI. tv.* már megtette, hiszen az olyan esetekre is lehetővé (kötelezővé) tette az életfogytiglani szabadságvesztés alkalmazását, amikor az elkövetett bűncselekményekre azt a különös rész nem írja elő.³⁴ Ezenfelül visszahozta a középmértékű büntetést, ami az előzmények³⁵ alapján méltán jellemezhető az akkor hatalomra jutott kormánypártok egyik kedvenc büntetőjogi jogintézményeként. Ehhez képest a Btk. hozhat (és hozott is) bizonyos további szigorítást,³⁶ de az előzményekhez képest ezek már önmagukban biztosan nem igényelték egy új kódex megalkotását.

1.1.4. RÉSZÖSSZEGRZÉS

Álláspontom szerint sem a korábbi kódex módosításai, sem a társadalmi változások, sem egy új büntetőpolitika érvényre juttatása nem tette szükségessé egy új kódex megalkotását. Az azonban már nem zárható ki, hogy ezek együttese – legalábbis a

³⁰ A Btk. javaslatának Általános Indokolása IV/22. pont.

³¹ Vö. 4.4. cím.

³² A Nemzeti együttműködés Programja, 46, www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf.

³³ A Nemzeti együttműködés Programja, 46.

³⁴ Pl. 1978. évi Btk. 85. § (4) bek. (hk.) Vö. 23/2014. (VII. 15.) AB hat.

³⁵ 1998. évi LXXXVII. tv. 18. §.

³⁶ Vö. 2.2.2. cím.

jogalkotó értékelése szerint – elért egy kritikus tömeget, ami ezt már megfontolandóvá tette. Az új kódex formájában való jogalkotás azonban még így is inkább szimbolikus intézkedésnek tekinthető, nem pedig jogtechnikai kényszernek. Természetesen az új kódex mint forma ettől még alkalmas volt arra, hogy olyan változások katalizátorként funkcionáljon, amelyek talán egy novella előkészítése során elsikkadtak volna (ilyen volt például egy a korábbinál koherensebb szabályozás létrejötte³⁷).

1.2. A KODIFIKÁCIÓ FOLYAMATA

A kódex előkészítésére az első bizottság 2001. március 14-én alakult, de a negyedik Btk. születése elhúzódott, azon „közel másfél évtizeden keresztül legalább négy különböző összetételű kodifikációs bizottság bábáskodott”.³⁸

Az első időszakban a viták „időtartama, vagy intenzitása nem mindig állt arányban a konkrét eredménnyel. S mégis, ezek sokszor fontos és tartalmas szakmai eszmecserék voltak, egyes javaslatok elvetése is szűkítette a lehetséges megoldások körét”. Azonban „utólag visszatekintve a szuverén egyéniségekből álló testületek talán túl megfontoltan és toleránsan kezeltek akár bizonyos másodlagos kérdéseket is”.³⁹

Ezzel szemben „2010-től győzött az a felfogás, mely szerint az indokolatlanul széles fórumrendszer és a több szinten folyó, nehezen lezárható viták nehezíthetik és lassíthatják a bizonyos kérdésekben erőteljesen preferált központi akarat érvényesülését”.⁴⁰ Így a kodifikáció jelentősen felgyorsult, ennek összes előnyével és hátrányával. 2012 márciusában már „elkészült a törvényszöveg tervezete”, amelyet „egy mindössze néhány hetes »társadalmi egyeztetés« keretében most már bírák, ügyészek és az egyetemi oktatók is megismerhettek, véleményeztek is”.⁴¹ A törvény javaslatát 2012. április 27. napján nyújtották be, a jogszabályt 2012. június 25. napján fogadták el, 2012. július 13. napján hirdették ki, majd 2013. július 1. napján lépett hatályba.

A kodifikációtörténet egyik érdekes kérdése, hogy a végtermék miként viszonyul a korábbi koncepciókhoz. Egyesek szerint „az akkori koncepció [...] jelentős része a mostani végtermékben is visszaköszön”,⁴² míg mások szerint „az eredeti reformelgondolásoknak csak a töredéke került át a megalkotott jogszabályba”.⁴³ A vita eldöntéséhez mindenképpen alaposabb elemzés szükséges, mint amit e tanulmány keretei megengednek. Annak során mindenképpen figyelemmel kell azonban lenni arra, hogy a 2009. évi LXXX. tv.-t a Btk. addigi kodifikációjának eredményei közül szemezgetve állították össze a minisztériumban, így az első koncepciók számos eredménye már abban megjelent, így szorosan véve nem tekinthető a Btk. újdonságának.⁴⁴

³⁷ Vö. 2.2.1. cím.

³⁸ Tóth Mihály: „Az új Btk. bölcsőjénél” *Magyar jog* 2013/9. 525–534. Hasonlóan MISKOLCZI (13. lj.) 528.

³⁹ Tóth (38. lj.) 528.

⁴⁰ Tóth (38. lj.) 528.

⁴¹ Tóth (38. lj.) 528; VASKUTI András: „Az életkor és a fiatalokúakra vonatkozó rendelkezések az új Btk.-ban” *Jogtudományi Közlemény* 2015/3. 177.

⁴² Tóth (38. lj.) 527.

⁴³ CSOMÓS (24. lj.) 32.

⁴⁴ Vö. 2.1. cím.

A kodifikációtörténet másik értékelést igénylő kérdése a képviselői módosító indítványok szerepe. Tóth szerint „több mint 200 képviselői módosító indítvány ellenére az eredeti változatot minimális változtatásokkal” fogadták el.⁴⁵ Egyes kérdésekben azért képviselői módosító indítványok is formálták a Btk. szövegét, részben (például a hatósági rendelkezés elleni uszítás kapcsán) a helyes irányba,⁴⁶ részben – például a jogos védelem⁴⁷ vagy a büntethetőségi korhatárt⁴⁸ tekintve – komoly koherenciavárat okozva.

Tóth szerint a „törvény készítése során [...] feltűnően hiányoztak a változó rendelkezésekhez kapcsolódó hatástanulmányok, megalapozott prognózisok. Ezek birtokában meglehetősen sok más döntések születtek volna”.⁴⁹ Ezt az aspektust részleteiben is elemzés alá vesszük majd a büntethetőségi korhatár,⁵⁰ illetve a kényszergyógykezelés kapcsán.⁵¹

1.3. A KODIFIKÁCIÓ SZEREPLŐI

A kodifikációk jogszociológiai vizsgálatának egyik módszere annak elemzése, hogy a kodifikációs bizottságok résztvevői közül hányan kapcsolódnak az egyes hivatásrendekhez, az egyetemi-tudományos szférához vagy minisztériumi apparátushoz.⁵² Egyesek szerint a Btk. kapcsán a végső változat „előkészítés[é]ben a technokrácia és a központi operatív irányítás érvényesült”, illetve a „tervezet kidolgozásában az ügyészség szerepe túl-, a többi érintetté pedig aluldimenzionált volt”.⁵³ Mások szerint:

[...] a kódex [...] végleges szövegszerű javaslatát előkészítő és előzetesen megvitató bizottság [...] munkájában professzor már nem is vett részt, a felkért külsős szakemberek között bíró nem volt, a munkát [...] egy a minisztériumba berendelt felkészült ügyész irányította. [...] A néhány főből álló ambiciózus fiatal egyetemi oktatók valamennyi tagját egyetlen szál kötötte össze: kivétel nélkül valamennyien folytattak és folytatnak ügyvédi gyakorlatot.⁵⁴

A résztvevők foglalkozása alapján azonban egy kodifikációt igen nehéz pontosan megítélni, hiszen az egyeztetési folyamatban történő részvétel nem jelenti a szakmai javaslatok elfogadását.⁵⁵ Arról már nem is beszélve, hogy hazánkban az egyetemi

⁴⁵ Tóth (38. lj.) 528.

⁴⁶ Így pl. Vas Imre T/6958/164 sz. kapcsolódó módosító javaslata a hatósági rendelkezés elleni uszítás tényállása kapcsán.

⁴⁷ Vö. 4.3. cím.

⁴⁸ Vö. 4.4. cím.

⁴⁹ Tóth (38. lj.) 534. 25. lj.

⁵⁰ Vö. 4.4. cím.

⁵¹ Vö. 4.8. cím.

⁵² Pétervári Kinga: „A jogászai elit két útja: a jogalkotás és az egyetem. A Ptk. esete” *Magyar Jog* 2015/10. 609. A cikk e kérdést érintőlegesen a Btk. vonatkozásában is vizsgálja.

⁵³ Csomós (24. lj.) 33.

⁵⁴ Tóth (38. lj.) 528.

⁵⁵ Vö. 4.1. cím.

szféra egyáltalán nem egyértelműen határolódik el a többitől,⁵⁶ így például az egyetemi oktatók egy része ügyvéd, illetve ügyész (is).

2. AZ ÚJ KÓDEX JELLEMZÉSE

Természetesen az új kódexet a várakozásokhoz és a félelmekhez is lehet mérni, aminek tekintetében Tóth találoán állapítja meg, hogy „jobb törvény született, mint amilyentől tartottunk, de kevésbé jó ahhoz képest, amilyen talán lehetett volna”. Az új kódex „koncepcionálisnak minősíthető változásai elmaradtak a várakozástól, a nóvumok egy része pedig a jövőben alaposabban átgondolandó”.⁵⁷

Az új kódex jellemzésének másik magától értetődő útja és így a „szakirodalmi munkák kifogyhatatlan témája, hogy összehasonlítják” az 1978. évi és a hatályos Btk.-t,⁵⁸ azaz az előző joghelyzettel összevetve kívánják megragadni annak lényegét. Ilyen témában természetesen már az új kódex megalkotását követően született a gyakorlat igényeit kielégítő összehasonlító szövegtükör,⁵⁹ illetve számos összegző munka,⁶⁰ tematikus cikk,⁶¹ cikksorozat,⁶² tanulmánykötet⁶³ és monográfia is.⁶⁴

2.1. AZ ÚJDONSÁGOK MÉRTÉKE

A Btk. újdonságát nyilvánvalóan mennyiségi szemlélettel is meg lehet közelíteni, megvizsgálva, hogy az új kódex szövege mekkora részében azonos, hasonló vagy eltérő az előzőhöz képest. Így megállapítható, hogy

[...] huszonhat olyan külön alcímmel megnevezett tényállás van a [...] Btk.-ban, amelynek semmilyen előzménye nem volt a régiben, ennél nagyságrendekkel magasabb

⁵⁶ Utal erre PÉTERVÁRI (52. lj.) 609. is.

⁵⁷ TÓTH (38. lj.) 534.

⁵⁸ MISKOLCZI (13. lj.) 281.

⁵⁹ VASKÚTI András: *A Büntető Törvénykönyv 2012–1978* (Budapest: CompLex 2013) 731.

⁶⁰ Így pl. TÓTH (38. lj.); BÁRÁNDY Gergely – BÁRÁNDY Aliz: „Gondolatok az új Büntető Törvénykönyv elvi jelentőségű rendelkezéseiről” *Bűnügyi Szemle* 2013/3. 8.

⁶¹ Pl. CSOMÓS (24. lj.); SZOMORA Zsolt: „Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. Fejezetéhez” *Magyar Jog* 2013/11. 649–657; FRANCZIA Barbara: „Az ittas járművezetés jogalkalmazási dilemmái az új Btk. tükrében” *Jura* 2013/2. 51–56; VEREBICS János: „Az információs bűncselekmények és az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételének lehetősége az új Btk.-ban” *Gazdaság és Jog* 2013/2. 3–7; HOLLÁN Miklós: „A hivatali vesztegetés szabályozása az új Btk.-ban” *Iustum Aequum et Salutare* 2013/4. 141–168; HOLLÁN Miklós: „A hatósági eljárással kapcsolatos vesztegetés az új büntető kódexben” *Miskolci Jogi Szemle* 2014/1; HOLLÁN Miklós: „A gazdálkodó szervezettel kapcsolatos passzív vesztegetés az új büntető kódexben” *Magyar Jog* 2014/2. 108–120.

⁶² Lásd pl. a *Jogtudományi Közlöny* 2014/11. számától kezdődően.

⁶³ Pl. MÉSZÁROS Ádám (szerk.): *Fiatal büntetőjogászok az új büntető törvénykönyvről* (Szeged: Magyar Jog- és Államtudományi Társaság 2014); HACK Péter: *Új büntető törvénykönyv. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban* (Budapest: Bibó István Szakkollégium 2013).

⁶⁴ Pl. HOLLÁN Miklós: *Korrupciós bűncselekmények az új büntető kódexben* (Budapest: HVG-ORAC 2014) 194.

a valamilyen előzménnyel rendelkező, de lényegét tekintve kisebb vagy nagyobb mértékben megváltozott törvényi tényállás.⁶⁵

Az egyes újdonságok gyakorlati kihatása azonban jelentős mértékben eltér egymástól, így a minőségi értékelés ebben a vonatkozásban sem mellőzhető. A Btk. javaslatának önértékelése szerint „úgy hoz jelentős változásokat, hogy nem jelent egyúttal teljes dogmatikai szakítást a[z 1978. évi] Btk.-val”.⁶⁶ Ezzel összhangban Tóth szerint „az új törvény valójában a korábbi Btk. mértéktartó és elkerülhetetlen korrekciója”. Az új kódexet „nem a minden áron való újítani akarás, nem a korábbi elvekkkel és intézményekkel való görcsös szakítás kényszere jellemzi”.⁶⁷ Az újdonságokat tekintve tehát a Btk. az ilyen tipológiák közül inkább a „felhalmozódó jogváltozásokat összefoglaló”,⁶⁸ illetve a törvényi jog rendezésére (rendszerzésére) irányuló kodifikáció.⁶⁹

Az újdonságok mértékének meghatározásánál a Btk.-t azért sem mérhetjük egy átlagos kodifikációs produktumra irányadó mércével, mivel annak közvetlen előzményei (nevezetesen a 2009. évi LXXX., illetve a 2010. évi LVI. tv.) ebben a vonatkozásban „ellopták a műsört” a 2012-es jogalkotó elől. Erre figyelemmel egyébként nem véletlen az az értékelés sem, hogy a Btk.-t sok tekintetben a 2009. évi LXXX. tv.-ben megkezdett út folytatása jellemzi.⁷⁰ Ez különösen örvendetes például a közvetett tettesség kodifikációját,⁷¹ a büntetések kombinálhatóságának rugalmasabb rendszerét,⁷² illetve a két évi szabadságvesztés végrehajtásának felfüggeszthetőségét⁷³ tekintve. Más esetekben azonban a Btk. kifejezetten visszalép a 2009. évi LXXX. tv.-ben megkezdett útról, így különösen a részben felfüggesztett szabadságvesztés,⁷⁴ illetve a kényszergyógykezelés⁷⁵ kapcsán.

2.2. A VÁLTOZÁSOK TÍPUSAI

A Btk. újdonságai természetesen többféleképpen, így arra tekintettel is katalogizálhatók, hogy azok miképpen kapcsolódnak a kodifikáció két fő céljához, azaz a koherencia növeléséhez,⁷⁶ illetve a kormányzati büntetőpolitika érvényre juttatásához.⁷⁷

⁶⁵ MISKOLCZI (13. lj.) 284-285.

⁶⁶ A Btk. javaslatának Általános indokolása I. pont.

⁶⁷ TÓTH (38. lj.) 529. Hasonlóan MISKOLCZI (13. lj.) 282.

⁶⁸ VARGA (4. lj.) 344.

⁶⁹ VARGA (4. lj.) 347.

⁷⁰ GELLÉR (12. lj.) 73.

⁷¹ 1978. évi Btk. 20. § (2) bek., Btk. 13. § (2) bek.

⁷² 1978. évi Btk. 38. §, Btk. 33. §.

⁷³ 1978. évi Btk. 89. §, Btk. 85. §.

⁷⁴ Vö. 4.6. cím.

⁷⁵ Vö. 4.8. cím.

⁷⁶ Vö. 1.1.1. cím.

⁷⁷ Vö. 1.1.3. cím.

2.2.1. PROFILTISZTÍTÁS ÉS SZERKEZETI KOHERENCIA

A törvény [...] általános indokolása [...] többtucatszor használja az »új« vagy az »újdomság« szavakat, s többször tesz említést »lényeges változásról« is, ám ami ezután következik, legtöbbször csak a tartalmi kérdéseket nem érintő formai, szerkezeti, szóhasználatot érintő korrekció.⁷⁸

Ez valóban nem szerencsés, de arra tekintettel érthető, hogy a kódex megalkotásának elsődleges indoka a szabályozás koherenciájának megteremtése (visszaállítása) volt,⁷⁹ amihez az ilyen formális változások jobban illeszkednek, mint a tartalmiak. Ilyen formális változás például az, hogy az új kódexnek elődje utolsó időállapotával szemben van preambuluma, illetve van benne nevesített büntetőjogi alapelv.⁸⁰

A formális változások köréből kiemelés igényel annak szándéka, hogy „a javaslat a büntető anyagi és büntetés-végrehajtási szabályokat világosan elkülöníti, így az új törvény tisztán anyagi jogi törvényként kerül meghatározásra”. Így a kódexből kikerült a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos meghatározása,⁸¹ illetve a büntetés végrehajtását kizáró okok felsorolása.⁸² A végrehajtási jogi elemektől való megtisztítás azonban csak részlegesen sikerült, mivel a Btk. változatlanul tartalmazza az összbüntetés szabályait,⁸³ pedig ez a jogintézmény is egy olyan alapvetően büntetés-végrehajtási jellegű intézmény, amelynek a Btk.-beli szabályozása nehezen indokolható. Az összbüntetésbe foglalásról ugyan az (egyik) ítélőbíróság rendelkezik, de arra más az anyagi jogi kódexben szabályozott végrehajtási jogi kérdésektől – például a feltételes szabadság legkorábbi időpontjának meghatározásától – eltérően nem szükségképpen a bűncselekmény elbírálásakor kerül sor.⁸⁴

Üdvözlendő célkitűzés a kódex eljárásjogi elemektől való megtisztítása is, hiszen valóban „nem anyagi jogi kérdés a diplomáciai és a nemzetközi jogon alapuló egyéb mentességet élvező személyek büntetőjogi felelősségére vonatkozó eljárás”,⁸⁵ ezért helyes, hogy arról a Btk. – elődjével⁸⁶ szemben – már nem tartalmaz rendelkezést, hanem a kérdést az *1998. évi XIX. tv. a büntetőeljárásról* (Be.) szabályozza.⁸⁷ Azonban a profiltisztítás itt sem volt teljesen sikeres, mivel a Btk. továbbra is tartalmaz eljárásjogi jogintézményeket, így azt a rendelkezést, amely szerint „a büntetőeljárás megindítását a legfőbb ügyész rendeli el”.⁸⁸

Lényeges formális változás az is, hogy az értelmező rendelkezések mindegyikét a kódex, nem pedig hatályba léptető jogszabálya tartalmazza. Korábban ugyanis a kábi-

⁷⁸ TÓTH (38. l.) 529.

⁷⁹ Vö. 1.1.1. cím.

⁸⁰ Btk. 1. §.

⁸¹ 1978. évi Btk. 46. §. Ezeket jelenleg a Bv. tv. 115. §-a szabályozza.

⁸² 1978. évi Btk. 66–69. §. Ezeket jelenleg a Bv. tv. II. fejezete szabályozza.

⁸³ Btk. 93–96. §.

⁸⁴ Vö. Be. 327. ill. 574. §.

⁸⁵ A Btk. javaslatának Általános indokolása II/2. pont.

⁸⁶ 1978. évi Btk. 5. §.

⁸⁷ Be. 553. § (1a) bek.

⁸⁸ Btk. 3. § (3) bek. Így MISKOLCZI (13. l.) 283.

tözszer csekély és jelentős mennyiségének, vagy a pénznek a fogalmát az 1979. évi Btké. tartalmazta,⁸⁹ ma már a Btk.⁹⁰ A korábbi megoldást – legalábbis annak a törvényerejű rendeletek megszűnése utáni fenntartását – a jogirodalom már korábban is bírálta.⁹¹

A kódex indokolása szerint: „az Általános Rész szerkezeti felépítésében nagyrészt követi a hatályosat, hiszen az logikus, időtálló, ezért annak lényegi módosítása nem szükséges.”⁹² Szerkezeti változások azonban ebben is történtek, így például a büntet-hetőségi akadályok rendszerében.⁹³ Az Általános Részben kifejezett gyakorlati jelentőséggel is bíró szerkezeti változás, hogy a Btk. elkülönült címekkel rendelkező §-okban szabályozza a feltételes szabadságra bocsátásból kizáró okokat, aszerint, hogy azok határozott ideig,⁹⁴ illetve az életfogytig⁹⁵ tartó szabadságvesztésre vonatkoznak. A korábbi kódex módosított szövege ugyanis értelmezési nehézséget okozhatott abban a vonatkozásban, hogy az 1978. évi Btk. 48. § (4) bekezdésében felsorolt okok csak a határozott tartalmú szabadságvesztésből való feltételes szabadságra bocsátást zárják ki, vagy az életfogytiglaniból történőt is. A rendszertani interpretatio alapján egyértelműen az előbbi tekinthető helyes értelmezésnek, a Btk. egyértelmű szövegezése azonban mindenképpen szerencsésebb megoldást nyújt a jogalkalmazónak.

Szerkezetileg aggályos megoldások azonban itt is vannak, így különösen a korábbi kódexből⁹⁶ átvett „más állam katonája ellen elkövetett bűncselekmény”. Ebben a vonatkozásban ugyanis az új kódex általános része arról rendelkezik, hogy bizonyos katona „a XLV. Fejezet szerint büntetendő”.⁹⁷ Az ilyen hatókörű normák helye nyilvánvalóan a Btk. különös részében, azon belül is XLV. fejezetében lenne.

A szerkezeti változás elsősorban a különös részt érintette, így abban az indokolás szerint az addiginál „több, azonban kisebb terjedelmű fejezet lesz, az egy fejezet alá tartozó bűncselekmények a védett jogtárgy alapján szorosabb kapcsolatot alkotnak”.⁹⁸ Ez javarészt a korábbi kódex címeinek fejezeti rangra emelkedését jelentette,⁹⁹ de születtek új szerkezeti egységek is. A környezet és természet elleni bűncselekmények¹⁰⁰ külön szerkezeti egységben való kezelése mindenképpen előrelépés, még akkor is, ha az „nem annyira az új törvény erénye, hanem a régi súlyos” mulasztásának korrekciója.¹⁰¹ Ehhez hasonlóan hibajavítás az is, hogy a Btk. „egy fejezetben szabályozza a [z 1978. évi] Btk. XV. fejezetében két önálló cím alatt szereplő – közélet tisztasága elleni és a nemzetközi közélet tisztasága elleni bűncselekményeket”.¹⁰²

⁸⁹ 1979. évi Btké. 23, ill. 24. §.

⁹⁰ Btk. 461. §, 389. § (5) bek.

⁹¹ Így pl. Tóth Mihály: *Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban* (Budapest: ELTE Jogi Továbbképző Intézet 1996) 297.

⁹² A Btk. javaslatának Általános indokolása II/3. pont.

⁹³ Btk. IV–VI. fejezet.

⁹⁴ Btk. 38. §.

⁹⁵ Btk. 42. §.

⁹⁶ 1978. évi Btk. 122/A-B. §.

⁹⁷ Btk. 128. § (1) bek., 129. §.

⁹⁸ A Btk. javaslatának Általános indokolása IV. pont.

⁹⁹ Így pl. köznyugalom elleni bűncselekmények 1978. évi Btk. XVI. fejezet II. cím, ill. Btk. XXXII. fejezet.

¹⁰⁰ Btk. XXIII. fejezet.

¹⁰¹ MISKOLCZI (13. lj.) 285.

¹⁰² A Btk. javaslatának Általános indokolása IV/12. pont.

A különös részt jellemző szerkezeti újdonság, hogy az 1978. évi Btk.-hoz képest a Btk. javaslata „egyes [tényállásokat] összevon vagy több tényállásra bont”.¹⁰³ Ezek közül helyes és régóta várt változás, hogy a Btk. „összevonja az erőszakos közösülést és a szemérem elleni erőszakot, és egységesen a szexuális erőszak megnevezést használja ezekre az elkövetési magatartásokra”.¹⁰⁴ Ezzel szemben ugyanebben a fejezetben a gyermekprostitúcióval kapcsolatos új szabályozás „nem túlzás azt állítani [...] kaotikusra sikerült”. A jogalkotó ugyan „megalkotta a gyermekprostitúció kihasználásának speciális tényálláskomplexumát”, de „nem próbálta meg az összes releváns magatartást e komplexumban szabályozni”. Holott ez segíthetett volna „a magatartások és azok egymáshoz való viszonyának áttekintésében és a büntetési tételek [...] arányos megválasztásában”.¹⁰⁵

Újdonság, hogy a kódexnek van külön záró része. Az általános indokolás szerint az új kódex az 1978. évi „Btk. széttagolt szabályozásától eltérően – a több fejezetre vagy a Javaslát egészére vonatkozó értelmező rendelkezéseket a Záró Részbe helyezi”.¹⁰⁶ Részemről – a korábbi kódexen iskolázódva – nehezen tudom elfogadni, hogy az ilyen típusú értelmező rendelkezéseknek miért nem lett volna jó helyük a Btk. általános részében.

A záró rész azonban – a fenti általános indokolással ellentétben és meglepő módon – olyan értelmező rendelkezéseket is tartalmaz, amelyek hatálya bizonyos fejezetekhez, illetve tényállásokhoz kapcsolódik. Így például meghatározza, hogy „a XIV. Fejezet alkalmazásában” ki a „védett személy”,¹⁰⁷ „a XXVI. Fejezet alkalmazásában” mi a „fegyelmi ügy”,¹⁰⁸ illetve „a 176–180. § alkalmazásában” mikor „csekély mennyiségű” a kábítószer.¹⁰⁹

A javaslat 458. §-ának indokolása szerint ráadásul ez nem véletlen, hanem

[...] a rendező elv [...] az értelmező rendelkezések vonatkozásában az [volt], hogy – a jogalkalmazók munkáját segítve – lehetőleg egy helyen, a Záró Részben legyenek ezek a fogalom-meghatározások. A Záró Rész ezen §-ai az Általános Rész több fejezetében, a Különös Rész több fejezetében vagy azonos fejezetének több §-ához, illetve az Általános és Különös Részben is többször előforduló, értelmezést igénylő rendelkezéseket határozza meg. Azok a rendelkezések, amelyek csak egy §-hoz kapcsolódnak (például terrorcselekmény) vagy többhöz ugyan, de ezek egymáshoz szorosan kapcsolódnak (például ittasság), azok továbbra is a vonatkozó fejezeten belül lesznek elhelyezve.¹¹⁰

Részemről nem tudom pontosan meghatározni, hogy azonos fejezetnek melyek az egymáshoz szorosan kapcsolódó, illetve egymáshoz szorosan nem kapcsolódó §-ai. Ez szerintem a jogalkotónak sem sikerült, mivel a kábítószer-kereskedelem és kábi-

¹⁰³ A Btk. javaslatának Általános indokolása IV. pont.

¹⁰⁴ Btk. 197. §.

¹⁰⁵ SZOMORA (61. lj.) 657.

¹⁰⁶ A Btk. javaslatának Általános indokolása V. pont.

¹⁰⁷ Btk. 460. § (1) bek.

¹⁰⁸ Btk. 460. § (2) bek.

¹⁰⁹ Btk. 461. § (1) bek.

¹¹⁰ Btk. javaslatának 458. §-ához fűzött indokolás.

tótszer birtoklása tényállásairól¹¹¹ nehéz azt állítani, hogy nem olyan szorosan kapcsolódnak egymáshoz, mint a járművezetés ittas állapotban, illetve a járművezetés tiltott átengedése.¹¹² Mégis az előbbiekre vonatkozó értelmező rendelkezéseket „csak” a záró rész tartalmazza,¹¹³ míg az utóbbiakra irányadókat a Btk. 240. § (3) bekezdése.

Összességében a Btk. „fő erénye, hogy általában egységesebb, valamivel koherensebb, mint a korábbi”,¹¹⁴ amit remélem a fenti áttekintés is megerősít. A kiragadott példák azonban összességükben azt is mutatják, hogy az új kódexen a szerkezetét tekintve is lenne továbbfejleszteni való.

2.2.2. SZIGORÍTÁS ÉS ENYHÍTÉS

Az általános indokolás szerint a NEP alapján:

[...] az új Büntető Törvénykönyvvel szembeni egyik legfontosabb elvárás [...] a szigorúság. [Ez] nem feltétlenül jelent tételhatár-emelést, hanem a tetтарыыos büntetőjogi szemlélet hangsúlyosabb megjelenítését a törvényben. A szigorítás elsősorban a visszaesőkre vonatkozó rendelkezésekben nyilvánul meg, az első alkalommal bűncselekményt elkövetők esetén a [...] [j]avaslat [...] a prevencióс szemponatok érvényesítését is lehetővé teszi.¹¹⁵

Az indokolásnak ez a része meglehetősen nehezen értelmezhető. Homályban marad, hogy mi lehet az a tetтарыыos szigorítás, ami nem jelent tételhatár-emelést. Kizárásos alapon ez legfeljebb a középértékű büntetés kiszabásra vonatkozó rendelkezés lehetne, de az nem tekinthető a Btk. újdonságának, hiszen azt a 2010. évi LVI. tv. vezette be. A visszaesőkre vonatkozó szigorítás viszont nem lehet tetтарыыos, hiszen a visszaesés elsősorban az elkövető személyét jellemzi.¹¹⁶ Csak remélhető, hogy a javaslat a prevencióс szempontokat a visszaesőknél is figyelembe vette. Esetükben ugyanis éppen a megelőzés gondolata indokolhat a tetтарыыos megtorlásnál súlyosabb büntetést.¹¹⁷

A Btk. számos rendelkezése szigorúbb elődjénél,¹¹⁸ így kifejezetten ezt a jogpolitikai célt szolgálja az indokolás szerint, hogy a büntethetőség elévülési idejének minimuma három helyett öt év,¹¹⁹ illetve például az, hogy a szabadságvesztés büntetési tételének maximuma bünszervezetben, különös vagy többszörös visszaesőként történő elkövetés, illetve halmazati vagy összbüntetés esetén huszonöt évre emelkedik.¹²⁰

¹¹¹ Btk. 176–180. §.

¹¹² Btk. 236. és 238. §.

¹¹³ Btk. 461. § (1) bek.

¹¹⁴ TÓTH (38. lj.) 529.

¹¹⁵ A Btk. javaslatának Általános indokolása I. pont.

¹¹⁶ Ennek igazolására elegendő legyen utalni a Bkv. 56. II/2. pontjára.

¹¹⁷ Így pl. Vókó György: „A büntetési teóriák racionalitása” *Büntetőjogi Szemle* 2002/1. 37.

¹¹⁸ A katalógizálásra az általános részét tekintve lásd HÁGER Tamás: „A büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezések mint alapvető alkotmányos, garanciális szabályok” *Bűnügyi Szemle* 2015/3. 68–75; NAGY FERENC: „A szakciórendszer” *Jogtudományi Közlöny* 2015/1. 1.

¹¹⁹ A Btk. javaslatának 26. §-ához fűzött indokolás.

¹²⁰ A Btk. javaslatának 36. §-ához fűzött indokolás.

A különös részi szigorítás például az, hogy a pénzhamisítás minősített esetének büntetési tétele öt évtől tíz évig terjedőről, öt évről tizenöt évig terjedő szabadságvesztésre emelkedik.¹²¹

Az elvárt szigorítás túlhangsúlyozása azonban olyan abszurd megállapításokhoz vezet, mint például „a szigorítás elvét követve, a közérdekű munka legkisebb mértéke negyvennyolc, legnagyobb mértéke háromszáztizenkét órára emelkedik”.¹²² A korábbi kódex alapján „a közérdekű munka [...] legkisebb mértéke negyvenkettő, legnagyobb mértéke háromszáz óra”.¹²³ Az új kódex így valóban súlyosabb, de az annak alapján ledolgozandó további hat, illetve tizenkét óra nyilvánvalóan nem tekinthető olyan módosításnak, melynél az indokolásban a szigorítást kellene hangsúlyozni. Más esetekben pedig az kérdéses, hogy az újdonság nem csupán a szigor híveinek kielégítését szolgáló látszatintézkedés-e.¹²⁴

Az enyhítés nem kapott ilyen kiemelt szerepet az általános indokolásban, hiszen arra a NEP sem utal, illetve azt jóval kevésbé lehet (szimbolikus jogalkotásként¹²⁵) politikai aprópénzre váltani. A jogirodalom elfogulatlan elemzése szerint azonban a Btk. számos vonatkozásban enyhítést jelentett, így ilyen például 1) a pénzbüntetés napi összege esetén az alsó határ csökkentése,¹²⁶ 2) a járművezetéstől eltiltás alsó határának leszállítása¹²⁷, 3) a határozott tartamú szabadságvesztésből való feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának korábbi meghatározása,¹²⁸ 4) a méreggel visszaélés,¹²⁹ vagy egyenesági rokonok közötti vérfertőzés¹³⁰ alacsonyabb büntetési tétele.

Az enyhítéseket és szigorításokat áttekintve még az sem biztos, hogy a Btk. több rendelkezése lenne szigorúbb, mint enyhébb. Ennek kapcsán találóan állapítja meg Jávorszky – az általános rész kimerítő és példaértékű katalogizálása alapján –, hogy „számos súlyosabb elbírálást eredményező változás mellett jócskán található olyan rendelkezéseket, melyek enyhítő hatása vitathatatlan. Tovább árnyalja a képet, ha az egyes különös részi törvényi tényállásokat vesszük górcső alá”.¹³¹

Ráadásul a számszerűség – ahogyan az újszerűség esetén – itt sem döntő tényező, hiszen egyetlen enyhítés is lehet ugyanolyan (vagy még nagyobb) hatású a gyakorlatban, mint tíz más szigorítás. Így a feltételes szabadságra bocsáthatóságra vonatkozó

¹²¹ A Btk. javaslatának 388. §-ához fűzött indokolás.

¹²² A Btk. javaslatának 47. §-ához fűzött indokolás.

¹²³ Btk. 49. § (4) bek.

¹²⁴ Vö. 4.4. cím.

¹²⁵ A fogalom egyik szép meghatározása szerint „a bűnözés értelmezése és a kezeléséről alkotott elképzelések döntően a bűnözési félelemtől hajtott közvélemény és a szavazóit kiszorgálni vágyó politikusok diskurzusában formálódnak”. BORBÍRÓ Andrea: „»Three Strikes and You're Out« Magyarországon – kriminálpolitikai racionalitás vagy szimbolikus jogalkotás?” *Acta Facultatis Politico-Iuridicae* 2008. 175. A hazai szakirodalomban átfogóan GÖNCZÖL Katalin: „A büntető populizmus és a társadalmi kirekesztettség” *Acta Facultatis Politico-Iuridicae* 2013. 155–165.

¹²⁶ HÁGER (118. lj.) 71.

¹²⁷ NAGY (118. lj.) 1.

¹²⁸ NAGY (118. lj.) 1; HÁGER (118. lj.) 71.

¹²⁹ A Btk. javaslatának 188. §-ához fűzött indokolás.

¹³⁰ Vö. 4.11. cím.

¹³¹ JÁVORSZKY Tamás „Az időbeli hatály értelmezése az új Btk. Általános Részének egyes rendelkezései kapcsán” *Jogelméleti Szemle* 2013/2. 58–65.

előírások módosulása¹³² sokkal több esetet érint, mint a pénzhamisítás minősített esetének büntetési tétele.¹³³

A szigorítás és enyhítés egyébként a leginkább konkrétan és így a legpontosabban nem az egész kódex, hanem az elkövető adott ügyben elbírált cselekményeit tekintve vizsgálható. Éppen erre az önmagában is igen komplex kérdésre kell választ adnia a mindennapi joggyakorlatnak, amikor az időbeli hatály kérdését vizsgálja.¹³⁴

3. AZ ÚJ KÓDEX KODIFIKÁCIÓJÁNAK VISZONYÍTÁSI PONTJAI

A következőkben megkísérlem bemutatni, hogy melyek voltak azok az impulzusok, amelyek szerepet játszottak a Btk. megalkotásánál (vagy hasonló kódexek esetén kihatással szoktak lenni a kodifikációra).

3.1. VISSZANYÚLÁS RÉGEBBI KÓDEXEK TAPASZTALATAIHOZ

A Btk. indokolása igencsak minimális terjedelmet szentel annak, hogy elhelyezze a hatályos szabályozást a hazai kodifikációs hagyományok kontextusában. Ennek körében különösen furcsa, hogy egyáltalán nem említi viszonyítási pontként az első magyar büntetőkódexet¹³⁵ (1878. évi Btk.-t). Ezzel szemben például a Be. indokolása külön részt szentelt a *Bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tv.*-hez (Bp.) való viszonyinak, amelyben kimondta, hogy a Be. „feléleszt néhányat [annak] a második világháborút követően indokolatlanul mellőzött elvei és intézményei közül, anélkül azonban, hogy visszatérne [annak] a nemzetközi összehasonlítás alapján meghaladottnak tekinthető megoldásaihoz”.¹³⁶ Ehhez hasonló szemlélet érvényesülése számos esetben szerencsés lett volna a Btk. megalkotásánál is, hiszen például a legkedvezőbb törvény alkalmazásának követelménye,¹³⁷ vagy a vesztegetés minősítési rendszere¹³⁸ kapcsán az 1878. évi Btk. megoldása a legmodernebb és legszigorúbb emberi jogi standardok alkalmazásával is összhangban van.

Még inkább sajnálatos, hogy amikor az indokolás egyáltalán szól a kodifikációs hagyományokról, akkor abban igencsak vitatható megállapítások találhatók. Ilyen például az, amely szerint:

[...] a halmazati büntetés kiszabására a magyar büntetőjog 1961 óta az aszperáció elvét érvényesíti. Eszerint a halmazati büntetést a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények-re megállapított tételkeretek közül a legsúlyosabbnak az alapul vételével kell kiszabni.

¹³² Btk. 38. § (2) bek. a) pont.

¹³³ Btk. 389. § (2) bek.

¹³⁴ Erre lásd pl. HÁGER (118. l.), ill. BUSCH Béla: „Az új Btk. Általános Részének alapfogalmai (hatály, a bűncselekmény, a tettesek és részesek, a társadalomra veszélyesség)” *Jogtudományi Közlemény* 2014/11. 495–503. ¹³⁵ 1878. évi V. tv.

¹³⁶ A Be. Általános indokolása III. pont.

¹³⁷ Vö. 4.1. cím.

¹³⁸ Vö. 4.10. cím.

Az aszperáció elve lehetővé teszi a [...] büntetési tételkeret felső határának az áttörését abban az esetben, ha az nem elegendő a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények megfelelő elbírálására.¹³⁹

Az aszperáció első említése szerkesztési hiba, az indokolás szerzői nyilvánvalóan itt még az abszorpció elvére akartak utalni. Az érdemi problémát inkább az 1961-es dátumra hivatkozás képezi, az ugyanis csak akkor igaz, ha halmazati büntetésen az adott törvény által ilyen elnevezéssel illetett szankciót értjük.¹⁴⁰ A szakirodalomból azonban könnyen megtudható, hogy az *1950. évi II. tv. a büntetőtörvénykönyv általános részéről* (Btá.) a mai értelemben vett halmazati és összbüntetést „egységiesen összbüntetésnek nevezte” és „az abszorpció és az aszperáció elveinek kombinálásával szabályozta”.¹⁴¹ Hasonlóan rendelkezett az 1878. évi Btk. az anyagi halmazat jogkövetkezményeiről,¹⁴² aminek kapcsán az akkori tankönyvekben kifejezetten használták a „halmazati büntetés”, illetve az „exasperatio” kifejezést.¹⁴³

3.2. A JOGGYAKORLATI TAPASZTALATOK

A Btk. indokolása a jogegységi határozatokra vagy kollégiumi véleményekre általában annyiban reflektál, hogy azok továbbélését megállapítja,¹⁴⁴ vagy jogértelmezésüket adott vagy más bűncselekményeknél is irányadónak tekinti.¹⁴⁵ A Btk.-t tekintve meglehetősen ritka eset, hogy a kódex törvényi formába öltöztetné a korábbi joggyakorlat elvi irányítási eszközeit.¹⁴⁶ Ritka kivétel a 1/2005. BJE számú Büntető jogegységi határozat iránymutatásának részbeni kodifikációja az elévülést félbeszakító cselekmények tekintetében.¹⁴⁷ Egy korábbi, 2007. évben közzétett tervezet¹⁴⁸ egyébként az 1/1999. számú Büntető jogegységi határozat iránymutatását is törvényszöveggé emelte volna.¹⁴⁹ A jogos védelem arányosságát a jogalkotó kezdetben a Legfelsőbb Bíróság iránymutatása alapján, később viszont (lényegében) annak ellenében kívánta szabályozni.¹⁵⁰

A kódex természetesen számos olyan módosítást tartalmaz, amely kifejezetten joggyakorlatban felmerülő nehézségek áthidalását szolgálja. Így például kifejezetten „jogalkalmazói” véleményre hivatkozással állapítja meg az indokolás (egyébként helyesen) azt, hogy „a három veszélyfoglalom megtartása a közlekedési fejezet-

¹³⁹ A Btk. javaslatának 81. §-ához fűzött indokolás.

¹⁴⁰ Halmazati büntetést ugyanis a büntetőtörvény valóban csak az *1961. évi V. tv.* (1961. évi Btk.) óta ismer.

¹⁴¹ GYÖRGI (7. lj.) 53.

¹⁴² 1878. évi Btk. 96. és 99. §.

¹⁴³ HELLER Erik: *A magyar büntetőjog általános tanai* (Budapest: Grill ²1945) 297.

¹⁴⁴ A Btk. javaslatának 80. ill. 272–276. §-ához fűzött indokolás.

¹⁴⁵ A Btk. javaslatának 186, 232, 268–270, 371, ill. 458. §-ához fűzött indokolás.

¹⁴⁶ Ez más kodifikációk esetén gyakoribb volt. Vö. pl. *2013. évi V. tv. (Ptk.)* Ötödik könyv XVI. fejezet és a PK 5. sz. kollégiumi állásfoglalás, Ötödik könyv XIX. fejezet, és a PK 9. sz. kollégiumi állásfoglalás, ill. a Be. szabályait módosító *2002. évi I. tv.* általános indokolása II. 3. b) pont.

¹⁴⁷ A Btk. javaslatának 28. §-ához fűzött indokolás.

¹⁴⁸ „Tervezet a Büntető törvénykönyvről” *Büntetőjogi Kodifikáció 2007/1. 3.*

¹⁴⁹ CSOMÓS (24. lj.) 34.

¹⁵⁰ Vö. 4.3. cím.

ben szabályozott bűncselekmények körében nem szükséges”.¹⁵¹ Ehhez hasonlóan a kár fogalmának értelmezésére (a korábbiakhoz képest az elmaradt vagyoni előnyök egy részére való kiterjesztésére) a család tényállását illetően azért került sor, mert „a gyakorlatban problémát okozott azon családszerű magatartások megítélése, ahol a kár valamely igénybe vett szolgáltatás ellenértékéeként merült fel (például szállodai szoba fizetés nélküli igénybe vétele, fizetés nélküli lakásbérletek)”.¹⁵²

Más esetekben viszont a jogalkotó a vélt vagy valós joggyakorlati nehézségekre a problémát okozó jogintézmény teljes mellőzésével (vagy gyökeres átalakításával) reagált, amire azonban a probléma megoldásához már nem lett volna szükség. Ilyen „eltúlzott mértékű jogalkotói visszavonulás” a kódex több rendelkezését is jellemzi, hiszen idesorolható a részben felfüggesztett szabadságvesztés megszüntetése,¹⁵³ a kényszergyógykezelés újraszabályozása,¹⁵⁴ illetve a fontosabb ügyvel kapcsolatos elkövetés minősítő körülmények mellőzése vesztegetés esetén.¹⁵⁵

3.3. JOGTUDOMÁNYI IMPULZUSOK

A szakirodalom recepcióját tekintve a Btk. javaslatának indokolása csak olyan általános megállapításokat tartalmaz, mint például „a felbújtó büntetését illetően a jogtudomány [...] álláspontja egyöntetű abban, hogy a felbújtó büntetőjogi felelőssége elvileg ugyanolyan mértékű, mint a tettesé”.¹⁵⁶

A Btk. újdonságai számos más esetben akkor is jogirodalmi javaslatra épülnek, ha arra az indokolás nem utal, így 1) a cselekmény büntetendőségét és az elkövető büntethetőségét kizáró okok elkülönítését¹⁵⁷ tekintve Wiener A. Imre,¹⁵⁸ 2) a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának maximálása¹⁵⁹ vonatkozásában Nagy Ferenc,¹⁶⁰ 3) az erőszakos közöszlés és a szemérem elleni erőszak összevonása¹⁶¹ kapcsán Szomora Zsolt.¹⁶² 4) A szakirodalom hatása a kóros elmeállapot szabályozásának reformja kapcsán is tetten érhető, de a hatályos szabályozás megoldása nem azonos az eredetileg javasolttal.¹⁶³

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy korábbi kódexek is tartalmaztak olyan rendelkezéseket, amelyek a szakirodalom javaslatain alapultak. Ilyen volt például a közve-

¹⁵¹ A Btk. javaslatának 232. §-ához fűzött indokolás.

¹⁵² A Btk. javaslatának 372. §-ához fűzött indokolás. A kérdésre részletesen lásd DEÁK Zoltán: „A kár büntetőjogi fogalmáról – megjegyzések egy eseti döntés margójára” *Magyar Jog* 2012/6. 369–374.

¹⁵³ Vö. 4.6. cím.

¹⁵⁴ Vö. 4.8. cím.

¹⁵⁵ Vö. 4.10. cím.

¹⁵⁶ A Btk. javaslatának 12–14. §-ához fűzött indokolás 6. pont.

¹⁵⁷ A Btk. javaslatának Általános indokolása III.5. pont.

¹⁵⁸ WIENER (29. lj.) 79.

¹⁵⁹ Btk. 43. § (1) bek.

¹⁶⁰ Így pl. NAGY Ferenc: *Tanulmányok a Btk. általános részének kodifikációjához* (Budapest: HVG-ORAC 2005) 208.

¹⁶¹ Btk. 197. §.

¹⁶² Így pl. SZOMORA Zsolt: *A nemi bűncselekmények alapkérdései* (Budapest: Rejtjel 2009) 186–187.

¹⁶³ Vö. 4.5. cím.

tett tettesség, amelyet Sántha Ferenc¹⁶⁴ és Szomora Zsolt¹⁶⁵ is javasolt, majd a 2009. évi LXXX. tv. beiktatott az 1978. évi kódexbe. A Btk. tehát akkor is sokszor – ha közvetetten, de – jogirodalmi javaslaton alapul, amikor a korábbi kódexek szabályozását vette át.

Számos vonatkozásban azonban a Btk. visszalépést jelent a jogtudomány képviselőinek (2009-ben a jogalkotó által elfogadott) javaslataihoz képest, így különösen a részben felfüggesztett szabadságvesztést,¹⁶⁶ illetve kényszergyógykezelés újr szabályozását¹⁶⁷ tekintve.

Természetesen számos olyan rendelkezés is van, amely a konkrét és kidolgozott tudományos javaslatok ellenére nem változott. Így például az új kódex fenntartotta az elkobzás és vagyoneklobzás indokolatlan megkülönböztetését,¹⁶⁸ nem különíti el teljesen az önrendelkezés sérelmére, illetve a passzív alany életkorára tekintettel büntetendő nemi bűncselekményeket,¹⁶⁹ illetve hiányzik abból a legkedvezőbb büntetőtörvény alkalmazására vonatkozó rendelkezés.¹⁷⁰

3.4. A NEMZETKÖZI ÉS AZ EU-JOG HATÁSA

A Btk. javaslata természetesen messzemenően figyelemmel van azokra a jogharmonizációs kötelezettségekre, amelyeket hazánk vonatkozásában nemzetközi és európai szervezetek instrumentumai tartalmaznak.¹⁷¹ Ez tükröződik a preambulumban, amely utal arra, hogy a kódex megalkotása „Magyarország nemzetközi jogi és európai uniós kötelezettségeinek figyelembevételével” történt. A Btk. jogharmonizációs klauzulát is tartalmaz, amelyből kifejezetten kitűnik, hogy mely rendelkezései mögött áll európai uniós kötelezettség.¹⁷² Ennek felsorolása egyébként nem teljes, mivel bizonyos esetekben csak a javaslat indokolásából tudjuk meg, hogy a Btk. más rendelkezései mögött is európai uniós kötelezettség teljesítése áll. Így például a 2011/93/EU irányelvre vezethető vissza a foglalkozástól eltiltás egyik új esetkörének¹⁷³ bevezetése, illetve az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele elnevezésű új intézkedés¹⁷⁴ beiktatása.

A jogharmonizációs kötelezettségeket sok esetben már az 1978. évi kódex, illetve annak módosításai teljesítették, így a Btk. már eleve olyan szabályozást vett át, ami megfelel a nemzetközi jogi (európai uniós) követelményeknek. Így például a javaslat indokolása szerint „az elévülés félbeszakadására és nyugvására vonatko-

¹⁶⁴ SÁNTHA Ferenc: „Még egyszer a közvetett tettességről – Javaslat a törvényi szabályozásra” *Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica* 2000. 225–232.

¹⁶⁵ SZOMORA Zsolt: „A közvetett tettesség de lege ferenda” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2002/4. 25–28.

¹⁶⁶ Vö. 4.6. cím.

¹⁶⁷ Vö. 4.8. cím.

¹⁶⁸ Btk. 72–73, ill. 74–75. §. Vö. HOLLÁN Miklós: „Az elkobzás a vagyoneklobzás szabályozásának egyesítéséről” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2007/1. 35–42.

¹⁶⁹ Btk. 197. § (2) bek. Vö. SZOMORA (162. lj.) 246.

¹⁷⁰ Vö. 4.1. cím.

¹⁷¹ Lásd KARA Ákos: „Nemzetközi kötelezettségek, ajánlások és az új Btk.” *Jogtudományi Közöny* 2015/10.

¹⁷² Btk. 465. § (1) bek.

¹⁷³ Btk. 52. § (3) bek.

¹⁷⁴ Btk. 77. §.

ző rendelkezések az elmúlt években többször változtak. A változtatásokat részben a Magyarország által vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek” indokolták, így az 1978. évi Btk. „korszerűsített rendelkezései nem szorulnak revízióra”.¹⁷⁵

Vannak viszont olyan rendelkezések, amelyeket a kodifikáció alkalmával igazítottak hozzá a régebb óta fennálló jogharmonizációs kötelezettséghez. A korábbi kódex privilegizált esetként szabályozta a váltópénzre, illetve a kisebb, vagy azt el nem érő értékű pénzre elkövetett pénzhamisítást.¹⁷⁶ Ennek büntetési tétele azonban nem felelt meg az 2000/383/IB számú kerethatározat 6. cikkében a tagállamoktól megkívánt büntetőjogi fenyegetettség mértékének. Így a Btk. a korábbi jogban szereplő privilegizált esetet már nem tartalmazza, a bíróság az ilyen cselekmények „kisebb tárgyi súlyát” a büntetés enyhítésének lehetőségével élve értékelheti.¹⁷⁷ Nemzetközi kötelezettségre hivatkozással szabályozták a passzív személyi elven alapuló joghatóságot is.¹⁷⁸

A javaslat indokolása szerint a korábbi kódexben szabályozott¹⁷⁹ „a közművelődési feladatok ellátására rendelt épület területén történő elkövetés nem lesz minősített eset, azt ugyanis a nemzetközi egyezmények nem teszik kötelezővé”.¹⁸⁰ Ez a megközelítés azonban a nemzetközi kötelezettségek szerepének félreértéséről tanúskodik. A nemzetközi egyezmények ugyanis csak a büntetni rendelés minimumát írják elő, azokból nem következik az addig fennálló szigorúbb nemzeti szabályozás megszüntetése (az a fenti esetben is mindenképpen érdemi indokolást igényelt volna).¹⁸¹ Ezzel szemben a nemzetközi joghoz való helyes viszonyulást példaszerűen tükrözi az indokolás egy másik része, amely szerint:

[...] a szerzői jog területén fennálló nemzetközi kötelezettségeink [...] csupán a szándékos és kereskedelmi mértékű »szerzői jogi kalózkodásra« nézve teszik kötelezővé a büntetőjogi szankciók előírását, a kereskedelmi mértéket el nem érő cselekmények esetén nincs olyan körülmény, amely ezen a területen a nemzetközi normáknál szigorúbb büntetőjogi szabályozást indokolná.¹⁸²

Más esetekben a nemzetközi jog nem érdemi, hanem csak terminológiai változást hozott, így részben erre vezethető vissza a „szexuális visszaélés”,¹⁸³ illetve a „prostituáció” kifejezések megjelenése kodifikált büntetőjogunkban.¹⁸⁴

¹⁷⁵ A Btk. javaslatának 28. §-ához fűzött indokolás. A 2014. évi LXV. tv. módosította az el nem évülő bűncselekményekről szóló rendelkezéseket, de erre nem azért került sor, mert ezt valamilyen nemzetközi kötelezettség tette volna szükségessé.

¹⁷⁶ 1978. évi Btk. 304. § (3) bek.

¹⁷⁷ A Btk. javaslatának XXXVIII. fejezetéhez fűzött indokolás.

¹⁷⁸ Vö. 4.2. cím.

¹⁷⁹ 1978. évi Btk. 282/B. § (2) bek. b) pont.

¹⁸⁰ A Btk. javaslatának XVII. fejezethez fűzött indokolás 4. pont.

¹⁸¹ WIENER A. Imre: „Büntetőpolitika – büntetőjog (jogszabálytan)” in uő. (szerk.): *Büntetendőség, büntet-hetőség. Büntetőjogi tanulmányok* (Budapest: KJK – MTA ÁJTJ 1999) 66. 80. l.

¹⁸² A Btk. javaslatának 384. §-ához fűzött indokolás.

¹⁸³ A Btk. javaslatának 198. §-ához fűzött indokolás.

¹⁸⁴ A Btk. javaslatának 196. §-ához fűzött indokolás.

3.5. A KÜLFÖLDI JOGOK SZEREPE

A külföldi jogok megoldásai igen komoly szerepet játszottak a magyar büntetőjog kodifikációjában, különösen az 1843. évi javaslat, illetve az 1878. évi Btk. megalkotásakor.¹⁸⁵ A Be. általános indokolása külön „A külföldi minták és a Javaslat” című módszertani megalapozó részt tartalmazott.¹⁸⁶ A külföld irányában való nyitottság hagyománya a Btk. kodifikációjának kezdetén még folytatódni látszott, hiszen számos külföldi kódexet lefordítottak magyar nyelvre.¹⁸⁷

Mindehhez képest – legalábbis számomra – meglepő a külföldi példák igen alacsony hivatkozási száma a Btk. javaslatának indokolásában. Ebben a vonatkozásban a Btk. általános részében ráadásul csak olyan általánosságok jelennek meg, hogy az adott kérdésről „a legtöbb európai büntetőkódex is rendelkezik”.¹⁸⁸ A külföldi kitekintés kifejezetten hiányzik a büntethetőségi korhatár szabályozását tekintve.¹⁸⁹ Üdítő kivétel viszont az egyenesági rokonok közötti vérfertőzés büntetési tételének csökkentése, amire külföldi példára hivatkozással került sor.¹⁹⁰

Lehetséges egyébként, hogy a külföldi kitekintést az indokolásban más helyeken nem tartották szükségesnek megjeleníteni, de azért az hatással volt a Btk. normaszövegére. Így feltehetően külföldi előképe van annak is, hogy a Btk. a kábítószerrel való kereskedelemmel kapcsolatos vagyonekhozás kapcsán is megfordította a bizonyítási terhet.¹⁹¹ Más esetekben ezt viszont részemről csak remélni tudom. A jog-összehasonlítást ugyanis nem pótolja még a nemzetközi jogharmonizációs instrumentumok figyelembevétele¹⁹² sem. Ez utóbbiak ugyanis elve fragmentálisak (így például az általános rész nagy részét és számos bűncselekménycsoportot, például az élet elleni bűncselekményeket nem érintik), illetve azokat sok esetben a nemzeti jog büntetőtényállásainál magasabb absztrakciós fokon határozzák meg.

4. ESETTANULMÁNYOK

Az új és régi Btk. összehasonlításával kapcsolatos átfogóbb tanulmányok nyilvánvalóan mindig valamilyen szelekciót alkalmaznak a példák (esettanulmányok) kiválasztásakor.¹⁹³ A szelekciós kritériumokat nyilvánvalóan a kutatás kérdésfeltevésével és módszertani alapjaival összhangban kell meghatározni, de természetesen – talán más kérdéseknél hangsúlyosabban – érvényesül a szerző preferenciarendszere is. Az eset-

¹⁸⁵ Lásd erre pl. KORMÁNY Zita – SZALÓKI Gergely: „A Csemegi kódex szankciórendszere I.” *Jogelméleti Szemle* 2011/3. Sőt „több mint másfél száz évvel ezelőtt [...] egy-egy jelentősebb kódex készítésekor még külföldi szaktekintélyek véleményét is kikérték” TÓTH (38. lj.) 534.

¹⁸⁶ A Be. javaslatának Általános indokolása IV. pont.

¹⁸⁷ Erről számol be pl. LIGETI Katalin: „Az új Büntető törvénykönyv általános részének koncepciója” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2006/1. 6.

¹⁸⁸ A Btk. javaslatának 15. §-ához fűzött indokolás.

¹⁸⁹ Vö. 4.4. cím.

¹⁹⁰ Vö. 4.11. cím.

¹⁹¹ Vö. 4.9. cím.

¹⁹² Vö. 3.4. cím.

¹⁹³ MISKOLCZI (13. lj.) 282.

tanulmányok körébe olyan jogintézményeket válogattam, amelyek 1) több szempontból is képesek illusztrálni a kódex összképének a fentiekben¹⁹⁴ részletezett általános jellemzését, illetve 2) nem (vagy nem kizárólag) dogmatikai, hanem lehetőleg jogpolitikai, jogelméleti vagy gyakorlati szempontból is érdekesek. Természetesen az egyes esettanulmányok nem minden szempontnak felelnek meg. Így például a büntethetőség korhatárának leszállítása a kódex összképét tekintve és jogpolitikai vonatkozásban is emblematikus kérdés, de például emberölés esetén gyakorlati kihatásában (szerencsére) elenyésző jelentőségű.¹⁹⁵

4.1. A LEGENYHÉBB BÜNTETŐTÖRVÉNY

A Btk. továbbra is csak az elbíráláskori kedvezőbb büntetőtörvény visszaható hatályát írja elő.¹⁹⁶ A javaslat indokolása szerint ezt „a méltányosság [...] kívánja” meg, illetve „a vonatkozó nemzetközi egyezmények (például Emberi Jogok Európai Egyezménye, EJEE) is előírják”.¹⁹⁷

A Btk. nem teszi azonban lehetővé az elkövetéskor és az elbíráláskor hatályosnál is kedvezőbb „közbenső” büntetőtörvény alkalmazását. Továbbra is irányadó tehát az a korábbi gyakorlat, hogy a kódex „az időbeli hatály esetében csak két törvénynek – az elkövetéskor vagy az elbíráláskor hatályban levő jogszabálynak – az egybevetése alapján történő választás lehetőségére nyújt alapot”.¹⁹⁸

A közbenső büntetőtörvény alkalmazásának kötelezettségéről az indoklás még a kodifikátorok által elvetett lehetőségként sem szól. Pedig a jogirodalomban javasolták ennek (újbóli) bevezetését, mégpedig – érdekes módon – éppen a kodifikációban később szakértőként is közreműködő Békés Ádám.¹⁹⁹

Érdemes lett volna figyelembe venni, hogy az 1878. évi V. tv. még a legenyhébb büntetőtörvény visszaható hatályú alkalmazását tette kötelezővé. Annak 2. §-a ugyanis úgy rendelkezett, hogy: „ha a cselekmény elkövetésétől, az ítélelhezásig terjedő időközben, egymástól különböző törvények [...] léptek hatályba: ezek közül a legenyhébb [...] alkalmazandó”. Hasonlóan rendelkezik napjainkban a német Btk. is, hiszen annak alapján: „ha a törvény, amely a cselekmény bevégeztségekor hatályos volt, az elbírálást megelőzően megváltozik, a legenyhébb törvényt kell alkalmazni.”²⁰⁰

Az EJEE nem tartalmazza emberi jogként az enyhébb büntetőtörvény visszaható hatályú érvényesítésének kötelezettségét. A PPJNE 15. cikke viszont kifejezetten kimondja, hogy „amennyiben a bűncselekmény elkövetése után a törvény enyhébb büntetés alkalmazását rendelte el, ennek előnyeit az elkövető javára érvényesíteni kell”.²⁰¹

¹⁹⁴ Vö. 2-3. cím.

¹⁹⁵ Vö. 4.4. cím.

¹⁹⁶ Btk. 2. § (2) bek.

¹⁹⁷ A Btk. javaslatának 2. §-ához fűzött indoklás.

¹⁹⁸ Fejér Megyei Bíróság Bf.63/1999. sz. – BH 2000. 476.

¹⁹⁹ Békés Ádám: „Büntetőpolitika és jogbiztonság” *Magyar Jog* 2005/8. 484.

²⁰⁰ Német Btk. 2. § (3) bek. Strafrechtsgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).

²⁰¹ PPJNE (Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya) 15. cikk. (1) bek. harmadik mondat.

Ebből – *argumentum a minore ad maius* – arra is lehet következtetni, hogy amennyiben a cselekmény az elkövetés utáni törvény alapján már nem bűncselekmény, akkor az elkövető javára ennek előnye is érvényesíteni kell.

Az Emberi Jogok Európai Bizottsága kezdetben (az EJEE és a PPJNE összevetése alapján) nem állapította meg az EJEE 7. cikkének megsértését, amikor a cselekményt az elkövetéskor hatályos (az elbírálás idején hatályosnál szigorúbb) jogszabály alkalmazásával bírálták el.²⁰² Az EJEB Nagykamarája azonban ezzel a gyakorlattal szakítva kimondta, hogy a kedvezőbb büntetőtörvény visszaható hatályának elve benne foglaltatik az EJEE 7. cikkében. A bíróságoknak a vádlottra legkedvezőbb büntető törvényt kell alkalmazniuk, ha a büntetőjog az „elkövetéskor hatályoshoz képest, de a jogerős ítéletet megelőzően megváltozik”.²⁰³

A PPJNE és az EJEB ítélete a bűncselekmény elkövetése utáni törvények különböző időpontokban hatályos fajtái között nem különböztet. A nemzetközi kötelezettségek alapján tehát az elkövetőre kedvezőbb büntetőtörvénynek nemcsak elbíráláskor hatályos, hanem bármely közbenső változatát visszaható hatállyal kell alkalmazni. Ennek a követelménynek azonban az új kódex szabályozása nem felel meg. A jövőre nézve tehát indokolt lenne annak olyan módosítása, hogy a Btk. 2. § (2) bekezdése – legjobb büntetőjogi hagyományainkkal összhangban – az elkövetőre legkedvezőbb büntetőtörvény visszaható hatályú alkalmazását írja elő.

4.2. PASSZÍV SZEMÉLYI ELV

A Btk. alapján a magyar büntető törvényt kell alkalmazni „a magyar állampolgár, a magyar jog alapján létrejött jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre is, amely a magyar törvény szerint büntetendő”.²⁰⁴ Ilyen rendelkezés a korábbi kódexben még nem szerepelt (de még a magyar büntetőjog történetében sem).

Javaslatának indokolása szerint a Btk. „a joghatósági rendelkezések között – a nemzetközi szerződésekben megjelenő tendenciára figyelemmel – újdonságként előírja a passzív személyi elvet”.²⁰⁵

A joghatóság ilyen alapú megteremtésére vonatkozó rendelkezés azonban a nemzetközi egyezményekben nem kötelezettséggént, hanem (jellemzően) megfontolandó javaslatot tartalmazó ún. exhortációs klauzulaként szerepel. A nemzetközi egyezmények szektorális jogharmonizációjára tekintettel ráadásul még a megfontolás kötelezettsége is csak egyes bűncselekménytípusokra vonatkozik.²⁰⁶

Természetesen a szerződő államoknak (így hazánknak) jogukban áll tágabb körben joghatóságot is megállapítani, mint amire szerződéses kötelezettséget vállaltak (ha

²⁰² *X v. Germany*, no. 7900/77, Commission decision of 6 March 1978, Decisions and Reports (DR) 13, p. 70–72.

²⁰³ *Scoppola v. Italy* (No. 2) [GC], no. 10249/03, Strasbourg 17 September 2009, §§ 107–109.

²⁰⁴ Btk. 3. § (2) bek. b) pont.

²⁰⁵ A Btk. javaslatának 3. §-ához fűzött indokolás.

²⁰⁶ Így pl. az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezmény 15. cikk 2. bek. Hazánkban kihirdette a 2006. évi *Cl. tv.*

azt az alkotmányuk vagy a nemzetközi jog más szabálya nem tilalmazza). Az indokolás azonban ezekben a vonatkozásokban sajnálatosan nem ad támpontot. Annak ellenére sem, hogy ezen új rendelkezés belső jogi alapjaként hivatkozható lett volna a kódex azon koncepciója, amely az egyéni érdekek védelmét helyezi előtérbe.²⁰⁷

4.3. A JOGOS VÉDELEM ARÁNYOSSÁGA

Az 1978. évi Btk. alapján nem volt büntethető, „akinek a cselekménye a saját, illetőleg a mások személye, javai vagy közérdek ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges”.²⁰⁸

A Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve alapján a jogos védelmi cselekmény külön feltétele volt a szükségessége mellett annak arányossága is.²⁰⁹ A jogirodalom egyik része lényegében elfogadta az arányosság követelményét, de annak a törvény szövegéhez való kapcsolódását tekintve utalt arra is, hogy „nem szükséges az, ami nem felel meg a bizonyos mérvű arányosságnak”.²¹⁰ A jogirodalom másik része szerint a „szükségesség és az arányosság közé nem tehető egyenlőségjel”, az arányosság megkövetelése olyan hibás jogértelmezés, ami az elkövető terhére érvényesülő bírói jog tilmába ütközik, így alkotmányossági szempontból is aggályos.²¹¹

A Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve alapján az arányosság szempontjából azt kellett „vizsgálni, hogy az elhárító magatartás nem idézett-e elő aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna. Az élet ellen irányuló támadás esetén azonban [...] a védett jogtárgy egyenértékűsége folytán az arányosság vizsgálata szükségtelen”. Ha pedig „a támadás a testi épség ellen irányul”, akkor „az elhárító magatartásnak arányban kell állnia a támadással. Nem jelenti az arányosság követelményének a megsértését, ha az életveszélyes testi sértés okozását célzó jogtalan támadás elhárítása a támadó halálát eredményezte”.²¹² A jogirodalomban ezt általában kiegészítették azzal, hogy vagyoni jogok elleni támadás esetén arányos lehet, ha a védekezés a testi épség sérelmével jár, míg aránytalan, ha az élet elvételével.²¹³ Arra azonban az arányosság kritériumát elutasító Ujvári is utalt, hogy vagyon elleni támadás esetén a támadó életének szándékos kioltása az *Alkotmány* 54. § (1) bekezdésére, illetve az EJEE 2. cikkére tekintettel nem megengedett.²¹⁴

Az egyik álláspont szerint az 1978. évi Btk. szabályozása nem szorult feltétlenül reformra, a jogos védelem tágabb körű értelmezése a törvény változatlanul hagyá-

²⁰⁷ Ez a helyes szemlélet jelenik meg ugyanis a Btk. preambulumban, 4. § (2) bek.-ében (összevetve azt az 1978. évi Btk. 10. § (2) bek.-ével), ill. különös részének szerkezetében is.

²⁰⁸ 1978. évi Btk. 29. § (1) bek.

²⁰⁹ Legfelsőbb Bíróság 15. sz. irányelv III/3. és 4. pont. A szükségességre és arányosságra mint külön kritériumokra lásd NAGY Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog általános része* (Budapest: Korona 2001) 194.

²¹⁰ Így pl. NAGY (209. lj.) 194.

²¹¹ Így pl. UJVÁRI Ákos: *A jogos védelem megítélésének új irányai* (Budapest: Ad Librum 2009) 204, 220, 228.

²¹² Legfelsőbb Bíróság 15. sz. irányelv. III/4. pont.

²¹³ Így pl. NAGY (209. lj.) 193–195; BELOVICS Ervin: *A büntetendőséget kizáró okok* (Budapest: HVG-ORAC 2009) 118–119.

²¹⁴ Így pl. UJVÁRI (211. lj.) 220, ill. 228.

sa mellett is elképzelhető volt.²¹⁵ Más ellentétes javaslatok szerint az arányosságot az új kódex szövegében meg kellene jeleníteni,²¹⁶ mivel ez felelne meg a jogállami követelményeknek, hiszen végső soron egy olyan elemről van szó, ami a büntetőjogi felelősséget kiterjeszti.²¹⁷ A tervezetek egy része inkorporálta is az arányosságnak a bírói gyakorlatban megszilárdult követelményét, sőt bizonyos körben meg is határozta annak értékelését.²¹⁸

A Btk. javaslata elődjétől „eltérően [...] nemcsak az elhárító cselekmény szükségességére utal[t], hanem annak arányosságára is”. Indokolása kifejezetten megállapítja, hogy

[...] az arányosság fogalmát a[z 1978.évi] Btk. nem tartalmazza, azt a bírói gyakorlat alakította ki, és az ítélkezés egységessége biztosítása érdekében a Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelve adott hozzá értékelési szempontokat. [...] A [j]avaslat a kialakult joggyakorlatot kívánja a jogszabályban megjeleníteni azzal, hogy a szükségesség mellett az arányosságot is szükséges feltételként jeleníti meg.

A törvény javasolt szövege az arányosságot nem definiálta, de az indokolás utalt arra, hogy „az arányosság nem jelent azonosságot, a vagyoni jogokat érő támadás esetén a védelmi cselekménynek általában az az egy korlátja van, hogy a javak ellen intézett támadás nem hárítható el a támadó életének szándékos kioltásával”.²¹⁹

A jogos védelem arányosságát megkövetelő ezen alapnormával összhangban volt az ún. szituációs jogos védelem szabálya, amely szerint a „jogtalan támadást” bizonyos esetekben „úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna”.²²⁰

A kódex végleges szövege viszont már nem tartalmazza az arányosság követelményét, mivel azt három azonos irányú (és egyaránt elfogadott) módosító indítvány eredményeképpen törölték a javaslat szövegéből.²²¹ A módosító indítványok indoklása azonban egyszerre tartalmaz az arányosság teljes negligálására utaló, illetve azt a szükségesség körébe száműző (így korlátozó?) részeket. Így: 1) „a bírói gyakorlat a szükségességből vezeti le az arányosságot a jogos védelem vizsgálatánál”,²²² „mára széles körben elfogadottá vált az a büntetőjogi nézet, amely szerint a szükségesség magában foglal bizonyos mértékű arányosságot is”;²²³ 2) „az arányosság megkövete-

²¹⁵ Így pl. UJVÁRI (211. lj.) 229, ill. 230.

²¹⁶ Így pl. BERKES György: „A büntetőjogi felelősség feltételei” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2002/3. 27.

²¹⁷ Így pl. MÉSZÁROS Ádám: „Megjegyzések az új büntető törvénykönyv tervezetének a büntetőjogi felelősséget érintő rendelkezéseikhez” *Rendészeti Szemle* 2008/3. 62–63, ill. MÉSZÁROS Ádám: „A jogos védelem szabályozásának lehetséges irányai” *Jogelméleti Szemle* 2011/1.

²¹⁸ LIGETI (187. lj.) 20, ill. 39–40. A különböző tervezetekről jó áttekintést ad pl. UJVÁRI (211. lj.) 41–52.

²¹⁹ A Btk. javaslatának 22. §-ához fűzött indokolás.

²²⁰ Btk. javaslat 22. § (2) bek.

²²¹ Dr. Bárándy Gergely (MSZP) képviselő T/6958/101. sz. módosító javaslat (2012. május. 29.), dr. Mengyi Roland (Fidesz), dr. Papcsák Ferenc (Fidesz) T/6958/170. sz. módosító javaslat (2012. május. 30.), ill. dr. Gaudi-Nagy Tamás (Jobbik), dr. Gyüre Csaba (Jobbik), dr. Staudt Gábor (Jobbik) T/6958/172. sz. módosító javaslat (2012. május 30.).

²²² T/6958/170. sz. módosító javaslat indokolása.

²²³ T/6958/101. sz. módosító javaslat indokolása.

lése, már csak a jogi tárgyak különbözősége, így azok összehasonlíthatatlansága miatt is, értelmetlen”;²²⁴ 3) az arányosság megkövetelése „jelentősen szűkítené a jogos védelem alkalmazhatóságának körét”,²²⁵ illetve „a gyakorlatban szűkíteni fogja a védekező személy lehetőségeit, am[i] valójában a kormánynak sem áll szándékában”;²²⁶ 4) „a bírói gyakorlat [...] sokszor éppen arra hivatkozva tágitotta a védekező személy lehetőségeit, hogy a jogos védelem korlátja nem az arányosság, hanem a szükségesség”;²²⁷ 5) az arányosság, mint „a hatályos Btk-ban nem szerepelő – elhagyni javasolt – rendelkezés törvénybe kerülése azt feltételezi, hogy egy jogtalan támadás sértettje az elhárító tevékenység megkezdése előtt képes lenne komoly mérlegelési tevékenységet végezni. Egy megtámadottól azonban nyilvánvalóan nem várható el, hogy mindaddig ne védekezzen, amíg a gondos mérlegelés tevékenységet be nem fejezi”.²²⁸

A Btk. értelmezése körében a Kúria kimondta, hogy „a védekező cselekmény jogszerűségének egyetlen kritériuma a szükségesség”. Így „a 15. Irányelv III. részének 4. pontjában az arányossággal kapcsolatban kifejtettek a továbbiakban nem alkalmazhatók”. A Kúria szerint:

[...] meghaladtá vált ugyanis annak vizsgálata, hogy »az elhárító magatartás nem idézett-e elő aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna«. Ennek az elvárásnak törvényi alapja korábban is hiányzott, a hatályos szabályozás pedig tudatosan mellőzte az arányosság fogalmának megjelenítését.

Az arányosság a törvényben „meg nem jelenített” fogalomként „a szükségesség kritériumából vezethető le, s csak azon belül bír jelentőséggel”. A Kúria szerint azonban a jogalkalmazó:

[...] juthat arra a megállapításra, hogy az intézett vagy fenyegető magatartás – akár a támadó személyének vétőképtelenségére, akár a magatartás súlytalanságára figyelemmel – nem indokolta az elhárító cselekményt, mert az nem volt szükséges, tehát a szükségesség hiányzott. [...] (például kerekesszékbe kényszerült, súlyosan mozgáskorlátozott egyén ütést szándékoló, ám azt végrehajtani komolyan nem képes mozdulata; hároméves gyermek általi tettelegesség).

Sőt, a Kúria érdekes módon – vagy a Btk. javaslatának indoklásából vagy a jogirodalomból – átveszi azt a megállapítást is, hogy „javak elleni, közvetlen erőszakkal nem járó cselekmény elhárítása a támadó életének kioltását általában nem eredményezheti”.²²⁹

A szituációs jogos védelem szabályozása – ha egyes részletkérdésekben módosult is, de – alapkoncepcióját tekintve a törvény elfogadott szövegében változatlan

²²⁴ T/6958/101. sz. módosító javaslat indokolása.

²²⁵ T/6958/170. sz. módosító javaslat indokolása.

²²⁶ T/6958/101. sz. módosító javaslat indokolása.

²²⁷ T/6958/101. sz. módosító javaslat indokolása.

²²⁸ T/6958/172. sz. módosító javaslat indokolása.

²²⁹ Kúria 4/2013. BJE 1. pont.

maradt.²³⁰ Márpedig a szituációs jogos védelem „*ratio legise* meghatározott körben [...] az arányosság vizsgálatának kizárása”. Ez viszont csak megerősítheti azt a – fentiek alapján bizonytalan – jogértelmezést, hogy az arányosság bizonyos mértéke (a szükségesség körében) továbbra is a jogos védelem feltétele marad.²³¹

A jogegységi határozat idézett megállapításai alapján azonban az is megállapítható, hogy – törvényi fogódzó hiányában – az arányosságnak a szükségesség körében érvényesülő változata nem határozottabb, mint annak korábbi önálló fogalmi eleme. A vagyoni elleni támadások elleni védekezés határai pedig a szükségesség fogalmából csak abban az esetben vezethetők le, ha figyelemmel vagyunk az élethez való jogra vonatkozó az *Alaptörvényben*,²³² illetve az EJEE-ben²³³ megtalálható rendelkezésekre, amelyekre viszont a jogegységi határozat nem utal. Az EJEE 2. cikkéből egyébként a szükségességnek egyértelműen olyan szűkítő értelmezése következik, hogy javak elleni (nem személy elleni erőszakos) támadás elhárítása esetén a támadó életének kioltása soha nem tekinthető jogszerűnek.²³⁴

A Btk. javaslatának eredeti szabályozása szerintem helyesen nevesítette a jogos védelmi cselekmény szükségességtől független kritériumaként az arányosságot, mivel annak vannak önálló, a jogos védekezés körét korlátozó (egy jogállamban nélkülözhetetlen) funkciói. Erre figyelemmel az arányosságnak a törvény elfogadott szövegéből való mellőzése (amire képviselői indítványok eredményeként került sor) nem tekinthető szerencsésnek. Még akkor sem, ha az önálló fogalmi elem törlésének indokaként a szükségesség eleméből fakadó – továbbra is érvényesülő – implicit arányossági követelményekre utalunk.

A jogbiztonság szempontjából nem volt szerencsés, hogy a javaslat – egyes korábbi tervezetekkel szemben – az arányosság értelmezését továbbra is teljesen átengedte a bíróságoknak. Igazán jó megoldás az lett volna, ha az új kódex az arányos védekezés körét – a bírói mérlegelést korlátozva, de azt nem kizárva – maga határolta volna körül. Mégpedig nemcsak a testi épség elleni támadások esetére (ennek voltak megfontolandó előzményei a tervezetekben), hanem egy napjainkban egyre inkább lényeges esetkör, a vagyoni elleni támadások vonatkozásában is.

4.4. A BÜNTETHETŐSÉGI KORHATÁR

A magyar büntetőjogban 12. életévüket betöltött személyek büntetőjogi felelősségre vonására az 1878. évi Btk., illetve a Btá. alapján volt lehetőség,²³⁵ Az 1961. évi Btk. a büntethetőségi korhatárt 14. életévre emelte. Indokolása utal arra, hogy az ilyen sze-

²³⁰ Btk. 22. § (2) bek.

²³¹ GÁL Andor: „A Kúria jogegységi határozata a jogos védelemről. Egy nem egyértelmű tartalmú kvázi jogforrás joggyakorlatot determináló hatásainak veszélyeiről: Kúria 4/2013. BJE” *Jogesetek Magyarázata* 2014/3. 31.

²³² *Alaptörvény* II. cikk., ill. I. cikk (3) bek.

²³³ EJEE 2. cikk. 2. bek. a) pont.

²³⁴ GÁL (231. lj.) 32. Az élet „szándékos kioltásának tilalma” vonatkozásában UJVÁRI Ákos: „A jogos védelem és az arányosság kérdései a 4/2013. Büntető jogegységi határozat tükrében” *Magyar Jog* 2014/4. 218.

²³⁵ 1878. évi V. tv. 83. §, Btá. 9. §.

mélyekkel szemben addigi „jogunk szerint is csak nevelő intézkedések alkalmazhatók [...], így [...] nincs mód arra, hogy büntetést szabjon ki a bíróság”, illetve „a közeli államok közül mindegyik magasabban vonja meg a gyermekkor határát”.²³⁶ Elődjéhez hasonlóan az 1978. évi Btk. alapján a 12. életévüket betöltött személyek nem büntethetők, ellenük büntetőjogi intézkedés sem alkalmazható, így javítóintézeti nevelés sem.²³⁷

A jogirodalomban a büntethetőségi korhatár leszállítása ellen és mellett is érveltek, az álláspontok részletes áttekintése e tanulmány keretei között nem áll módunkban.²³⁸ Közvetlenebb kodifikációs előzményként azonban említést érdemel a fiatakorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének Ligeti Katalin által kidolgozott koncepciója, amely e két alapvetően különböző jogpolitikai megközelítést „A” és „B” variánsként tartalmazta. Az utóbbi alapján a 12. életévüket be nem töltött személyek egyes személy elleni bűncselekmények esetén feleltek volna, kivéve akkor, ha nem rendelkeznek a megfelelő szellemi, erkölcsi fejlettséggel.²³⁹

A Btk. eredeti javaslata szerint a büntethetőségi korhatár leszállítása:

[...] az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §) és a testi sértés [164. § (8) bekezdés] elkövetésére korlátozódott.²⁴⁰ A fenti bűncselekmények 14. életévüket be nem töltött elkövetője azonban csak akkor büntethető, ha »az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással«. ²⁴¹

A szabályozás értelmezéséhez nélkülözhetetlen azon rendelkezés ismerete is, amely szerint „azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés” (például javítóintézeti nevelés²⁴²) alkalmazható.²⁴³

A Btk. javaslatának indokolása szerint:

[...] napjainkban [...] a gyermekek biológiai fejlődése felgyorsult, a gyermekek korábban »érnek« [...] az információs forradalom következtében a kiskorúakat már tizennegyedik életévüket megelőző életszakaszukban elérik a társadalom olyan különféle hatásai, amelyekről a korábbi időkben még védve voltak [...]: a tizenkettő-tizennégy év közötti gyerekek körében is egyre nagyobb mértékben elterjedt az erőszakos érdekvényesítés, ezért szükséges a büntethetőségi korhatár módosítása, a kirívóan agresszív, élet ellen irányuló bűncselekményt megvalósító gyermekkorúak büntetőjogi

²³⁶ 1961. évi V. tv. 20. §-ához fűzött indokolás.

²³⁷ 1978. évi Btk. 22. § a), 23. §, 107. § (1) bek.

²³⁸ A jogirodalmi álláspontokról kiváló áttekintést ad pl. KIRÁLY Réka: „A 14. születésnap mint korhatár” *Család és Jog* 2005/1. 17–25; KÖHALMI László: „A büntethetőségi korhatár kérdése” *Jogelméleti Szemle* 2013/1. 82–95; ill. VASKUTI (41. lj.) 173–182.

²³⁹ LIGETI Katalin: „A fiatakorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2006/2. 21–38.

²⁴⁰ Btk. javaslat 16. §.

²⁴¹ Btk. 16. §.

²⁴² Btk. 105. § (1) bek., 108. § (1) bek. és 120–122. §.

²⁴³ Btk. 106. § (2) bek. második mondat.

felelősségre vonása. [...] Az ilyen bűncselekményt megvalósító gyermekkorú magatartásából ugyanis arra lehet következtetni, hogy megfelelő segítség hiányában nem lesz képes a későbbiekben a társadalomba való beilleszkedésre és a törvénytisztelő életmódra, ezért a speciális prevencióhoz mindenképpen szükséges a büntetőjog eszközeinek igénybevétele.²⁴⁴

Az indokolás nem tér ki azonban arra, hogy a „megfelelő segítséget” miért a büntetőjogi intézkedések biztosítják, ahhoz miért nem elég a közigazgatási (gyermekvédelmi) eszközrendszer (fejlesztése).²⁴⁵ A Btk. indokolása (az 1961. évi Btk.-éval szemben) említést sem tesz más európai államok szabályozásáról, pedig azok összehasonlító elemzése a hazai szakirodalomban megtalálható.²⁴⁶ Valószínűleg egyébként azért nem, mert a külföldi példák zöme nem a hazánkban választott kodifikációs megoldást támasztja alá. Érdekes összevetni a Btk. javaslata és az 1961. évi Btk. indokolását abban a tekintetben is, hogy a jogalkotó nem kívánja megválaszolni a büntetethez és az intézkedések alkalmazása közötti viszony dogmatikailag alapvető kérdését sem. Ha ugyanis a 12. életévét be nem töltött személyekkel szemben amúgy is csak intézkedés alkalmazható,²⁴⁷ akkor nehezen érthető, hogy miért kell e személyek büntetethezességét megteremteni.

A Btk. eredeti javaslata egyébként valóban sokban emlékeztet Ligeti Katalin tervezetének egyik variánsára,²⁴⁸ de például az utóbbi alapján a releváns bűncselekmények köre tágabb lett volna, illetve a törvény szövege nem belátási, hanem szellemi, erkölcsi képességről szólt volna.²⁴⁹

A hatályos szabályozás egy olyan módosító indítvány eredménye, amely szerint a korhatárcsökkentéssel érintett deliktumok körét kiterjesztették a rablásra és a kifosztás minősített eseteire is. Az ehhez kapcsolódó indokolás szerint ugyanis ezek „analógiát mutat[nak] a benyújtott javaslatban szereplő tényállásokkal a tekintetben, hogy szintén erőszakkal követhetőek el”.²⁵⁰

Az utóbbi indokolás sem tekinthető meggyőzőnek, hiszen ezek a bűncselekmények csak erőszakos jellegükben hasonlók az emberöléshez, de az eredeti koncepció szerinti legfontosabb vonásukban az élet elleni irányulásban nem. A módosítás önmagával sem konzekvens, mert akkor a katalógusban más hasonlóan súlyos erőszakos bűncselekményeknek, így elsősorban a zsarolás (minősített eseteinek)²⁵¹ szerepelnie kellene.

Tóth Mihály értékelése szerint:

²⁴⁴ A Btk. javaslatának 16. §-ához fűzött indokolás.

²⁴⁵ Ezt még elemezte pl. LIGETI (239. lj.) 28.

²⁴⁶ Így pl. CSEMÁNÉ VÁRADY Erika – LÉVAY Miklós: „A fiatalok büntetőjogának kodifikációs kérdéseiről – történeti és jogösszehasonlító szempontból” *Büntetőjogi Kodifikáció 2002/1.* 10–27; LIGETI (239. lj.) 28–29.

²⁴⁷ Btk. 106. § (2) bek. második mondat.

²⁴⁸ VASKUTI (41. lj.) 176.

²⁴⁹ LIGETI (239. lj.) 34.

²⁵⁰ Balázs József (Fidesz), Csöbör Katalin (Fidesz), Dr. Daher Pierre (Fidesz), Demeter Zoltán (Fidesz), Dr. Hörcsik Richárd (Fidesz), Lipók Sándor (Fidesz), Dr. Mengyi Roland (Fidesz), Dr. Ódor Ferenc (Fidesz), Riz Gábor (Fidesz), Sebestyén László (Fidesz), Szabó Zsolt (Fidesz), Tamás Barnabás (Fidesz), Dr. Tóth József (Fidesz), Dr. Zsiga Marcell (Fidesz), Dr. Papcsák Ferenc (Fidesz): T/6958/169. módosító javaslat (2012. május 30.).

²⁵¹ Btk. 367. § (2) bek.

[...] a várható alkalmazási kör volumenét érintően [...] a módosulás [...] feltehetően igen csekély számú elkövetőt érint majd. A kriminálstatisztikai adatok alapján [...] évente csak mintegy 60–70 gyerek esetében fogják egyáltalán megvizsgálni azt, hogy megállapítható-e a büntetőjogi intézkedés elrendeléséhez szükséges belátási képességük, s ha többségüknél a válasz igenlő lesz is, ez évi mintegy 40–50 gyereket érinthet. [Márpedig így:] erősen kétséges, hogy ekkora szám esetében indokolt volt-e a változtatás (s nem csupán a szigor híveinek kielégítését szolgáló látszatintézkedésről van-e szó), különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az intézeti elhelyezés (gondozásba vétel) súlyos esetben büntethetetlen gyermekkorúak esetében eddig is megoldható volt a [g]yermekvédelmi törvény alapján.²⁵²

4.5. KÓROS ELMEÁLLAPOT

Az 1978. évi Btk. az elmeműködés kóros állapotának fajtáit példálódzóan meghatározta, kiemelve az elmebetegséget, gyengeelméjűséget, szellemi leépülést, tudatzavart vagy személyiségzavart.²⁵³ A kapcsolódó indokolás szerint „az öt felsorolt ok nem meríti ki a kóros elmeállapot körébe tartozó valamennyi biológiai okot, mert vannak más olyan pathológiás esetek is, amelyek a beszámítási képességre ugyancsak kihatnak”.²⁵⁴

Kulcsár Gabriella már évekkel ezelőtt olyan véleményen volt, hogy a kóros elmeállapot törvényi felsorolása nem teljes, és nem teljes mértékben felel meg a pszichológusok és pszichiáterek által használt terminológiának. Így például a pszichiátria nem használja kifejezetten az elmebetegség kategóriáját, hanem helyette a „szizofrénia és egyéb pszichotikus zavarok”, illetve a „hangulatzavarok” megnevezésekkel ír le egy-egy kórképet.²⁵⁵

A Btk. példálódzó felsorolást egyáltalán nem tartalmaz.²⁵⁶ A javaslat indokolása szerint: „a kóros elmeállapot fennállása és mértéke kérdésében a bíróság csak orvosszakértői vélemény alapján foglalhat állást. A Javaslat – eltérően a hatályos szabályozástól – példálózó jelleggel sem említi a kóros elmeállapotot megalapozó fiziológiai rendellenességeket.”²⁵⁷

A fenti megállapítások azonban nem alkalmasak az új szabályozás szükségességének indokolására. A kóros elmeállapot fajtáinak felsorolása ugyanis éppen azon kérdések meghatározásában segít, amelyek fennállása tekintetében az orvosszakértőnek (majd annak alapján a bíróságnak!) állást kell foglalnia. A második mondat megállapítása pedig már műfajilag sem nevezhető indokolásnak,²⁵⁸ hiszen nem érvelést, hanem kijelentést tartalmaz.

²⁵² TóTH (38. lj.) 531.

²⁵³ Btk. 24. § (1) bek.

²⁵⁴ Az 1978. évi Btk. 24. §-ához fűzött indokolás.

²⁵⁵ KULCSÁR Gabriella: „A kóros elmeállapot szabályozásával kapcsolatos egyes problémák” *Rendészeti Szemle* 2007/7-8. 159–164, 159. 160.

²⁵⁶ Btk. 17. § (1) bek.

²⁵⁷ A Btk. javaslatának 17. §-ához fűzött indokolás.

²⁵⁸ FERENCZY ENDRE: „A jogtudomány művelésének műfajai: az indoklás?” *Jogtudományi Közlöny* 2011/2.

Kóhalmi szerint „a jogalkotó helyesen döntött amellett, hogy az igazságügyi pszichiátria kutatási eredményeit elfogadva, nagyobb teret enged a kóros elmeállapotú kórképek szakértői vizsgálati eredményeinek megállapíthatósága terén”.²⁵⁹

A példálódzó felsorolás azonban korábban sem volt (nem is lehetett) akadálya a kóros elmeállapotú szakértői vizsgálatának. Az igazságügyi pszichiátria kutatási eredményei csak a korábbi törvényi katalógus felülvizsgálatát indokolták, de nem igazolták a példálódzó felsorolás mellőzését. Ez ugyanis nem orvostudományi, hanem – a jogbiztonsággal is kapcsolatos – kodifikációtechnikai kérdés.

A kóros elmeállapotú fajta szerencsésebb lett volna – a jogbiztonság megőrzése érdekében, de az igazságügyi elmekörtan újabb eredményeivel összhangban – továbbra is példálódzóan felsorolni. Ebben a vonatkozásban megfontolandó lett volna a „különösen” bevezetés helyett a felsorolás végén a „más hasonló kóros állapot” megfogalmazás használata. Egy ilyen szövegezés ugyanis – még az 1978. évi Btk. megoldásánál is – jobban kifejezésre juttatta volna, hogy a rendelkezés alkalmazási köre a nevesített esetkörökhöz hasonló súlyú és jellegű kórképekre korlátozódik.

4.6. A RÉSZBEN FELFÜGGESZTETT SZABADSÁGVESZTÉS

A 2009. évi LXXX. tv.-nyel módosított 1978. évi Btk. alapján a két évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén a szabadságvesztés fele részének végrehajtása próbaidőre felfüggeszthető volt. A próbaidő tartama két évtől öt évig terjedhetett, de a felfüggesztett résznél rövidebb nem lehetett. A próbaidő a végrehajtandó rész letöltése után kezdődött.²⁶⁰ Az ehhez kapcsolódó indoklás szerint a szabadságvesztés részbeni felfüggesztése „a több európai büntető törvény által is szabályozott jogintézmény”, amely „nagyobb differenciálást tesz lehetővé az ítékezés során, és ezzel a büntetés jobb egyéniesítését szolgálja”, azzal ugyanis „>börtönéveket< lehet megtakarítani”. A 2009. évi indoklás külön utalt arra, hogy

[...] a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztése és a feltételes szabadságra bocsátás [egyaránt] kedvezményt jelent az elkövető számára, [de ezek] külön jogintézmények, amelyek kriminálpolitikai céljai is eltérőek. A feltételes szabadságra bocsátás az elítélt társadalomba való visszatérését hivatott biztosítani, ezért alkalmazása az elítéltnak a büntetés végrehajtása során tanúsított magatartásától függ. Ezzel szemben a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztésénél a bíróság az elkövető elbírálás előtti magatartását veszi figyelembe. [...] Amíg azonban a feltételes szabadság kedvezménye a büntetés-végrehajtási bíró mérlegelésétől függ, addig a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztés esetén az elítélt a végrehajtandó büntetés-rész kiállása után – a szűk körben meghatározott kizáró okok esetét kivéve – az ítélet erejénél fogva szabadul.²⁶¹

²⁵⁹ KÓHALMI László: „A kóros elmeállapot és a beszámítási képesség büntetőjogi szabályozása” *Bűnügyi Szemle* 2012/3. 29–37.

²⁶⁰ 1978. évi Btk. 90. § (1)-(2) bek. Hatályos 2010. május 1. napjától.

²⁶¹ A 2009. évi LXXX. tv. javaslatának 30. §-ához fűzött indoklás.

A Btk. nem vette át a szabadságvesztés részbeni felfüggesztésére vonatkozó szabályokat. Javaslatának indokolása alapján:

[...] a részben felfüggesztett szabadságvesztés elleni egyik legfőbb kritikaként felhozható, hogy habár a felfüggesztett szabadságvesztés a végrehajtandó szabadságvesztésnél enyhébb szankció, a részben felfüggesztett szabadságvesztésre ez sok tekintetben nem igaz [...], sőt adott esetben – a próbaidő hosszára figyelemmel – annál szigorúbb jogkövetkezmény lehet, ez a tisztázatlan viszony pedig bizonytalanná teszi az alkalmazhatóságát.²⁶²

Az indoklás ezen álláspontja vitatható. A részben felfüggesztett szabadságvesztés annak kiszabásakor soha nem szigorúbb, mint az azonos tartamú végrehajtandó szabadságvesztés (még akkor sem, ha a próbaidő a szabadságvesztés felfüggesztett részénél hosszabb lenne). Az már egy ettől különböző kérdés, hogy az ilyen „túlnyúló” próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény esetén a részben felfüggesztett szabadságvesztéssel az elkövető összességében rosszabbul járhat, mint egy ugyanolyan súlyú végrehajtandó szabadságvesztéssel. Ha ugyanis az illető a próbaidő alatt követ el újabb bűncselekményt, akkor nem függeszthető fel annak a szabadságvesztésnek a végrehajtása, amelyet ezen újabb bűncselekmény miatt szabtak ki.²⁶³ Ez azonban nem a szankció súlyához tartozó kérdés, hanem az elkövető utólagos magatartásának ettől elkülönülő következménye.²⁶⁴

Az indoklás ennek kapcsán azt is kifejezetten kiemeli, hogy

[...] rendelkezik [...] a Javaslat arról, hogy a feltételes szabadság tartama bizonyos esetekben (ha a bíróság öt évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadságra bocsáthatóságot a büntetés fele részének letöltéséhez köti) legalább egy, legfeljebb három évvel meghosszabbítható. Ez a rendelkezés szintén az egyéniesítést szolgálja (az elkövető rövidebb időt tölt büntetésvégrehajtási intézetben, viszont tovább fog a büntetés hatálya alatt állni), másrészt pedig a részben felfüggesztett szabadságvesztés hátrányaként említett kifogások ez esetben kiküszöbölhetőek.²⁶⁵

A későbbi elkövetés esetén további hátrányos jogkövetkezményeket maga után vonó időszak (esetünkben a feltételes szabadság ideje) az ilyen ún. feles kedvezmény alkalmazásakor is túlnyúlhat a szabadságvesztésen. Márpedig akkor az ítélőbíróságnak – legalábbis a miniszteri indoklás logikája alapján – ennek alkalmazásakor éppúgy bizonytalanná kellene válnia, hogy a végrehajtandó szabadságvesztés „rendes” feltételes szabadságra bocsátással vagy a feles kedvezmény a hosszabbítással tekinthető súlyosabb jogkövetkezménynek.

²⁶² A Btk. javaslatának Általános Indokolása III/10. pont.

²⁶³ Btk. 86. § (1) bek. c) pont.

²⁶⁴ Ezt a bírói gyakorlat (a jogalkotóval szemben) felismerte: Debreceni Ítéletábra Bf. II. 111/2010/9.

²⁶⁵ A Btk. javaslatának Általános indokolása III/10. pont.

A részben felfüggesztett szabadságvesztés megszüntetése kapcsán a jogirodalomban többen is megállapítják, hogy a 2009-ben bevezetett szabályozásnak „sok ideje a forrásra még nem is volt”,²⁶⁶ illetve „megszüntetése előtt érdemes lett volna megvárni a gyakorlati tapasztalatokat”.²⁶⁷

A Bárándy szerzőpáros a jogintézmény megszüntetésével nem értett egyet,²⁶⁸ rámutatva, hogy

[...] az előterjesztő által hivatkozott alkalmazási nehézségeket [...] nem az indoklásban kiemelni, hanem megoldani lenne indokolt. Egy jogintézmény megszüntetése alkalmazási nehézségekre való hivatkozással a kodifikátor szakmai alkalmatlanságát bizonyítja, nem pedig a jogintézmény feleslegességét.²⁶⁹

Tóth Mihály úgy fogalmazott, hogy ha a részben felfüggesztett szabadságvesztés „megszűnne [...] bizonyos feltételek mellett mégsem siratnám”. Részéről „e büntetési nem jövőjét illetően mindig szkeptikus” volt, mert „a valódi választóvonal a szabadság és a börtön között húzódik. Nincs az a terhelt, aki megkönnyebbülten venné tudomásul, hogy be kell ugyan vonulnia, de mégsem olyan hosszú időre, mint a részbeni felfüggesztés kedvezménye nélkül”. Az intézményt azonban „jó szívvvel” csak akkor tartja kiválthatónak:

[...] ha ugyanakkor a részben hasonló funkciót betöltő feltételes szabadságra bocsátás szabályait rugalmasabbá tesszük. Bátrabban és szélesebb körben lehetne élni a »feles kedvezmény intézményével«, azt bizonyos esetekben akár törvényi lehetőségigé is tehetnénk a mai bírói lehetőség helyett. (Ha így járunk el, lényegében kiváltottuk a részben felfüggesztett szabadságvesztést, anélkül, hogy a potenciális börtönkapacitást növelnénk.)²⁷⁰

Az elsődleges különbség valóban a szabadság és a börtön között húzódik. A részben felfüggesztett szabadságvesztés valóban minőségileg más (kevesebb), mint a teljesen felfüggesztett szabadságvesztés. A részben felfüggesztett szabadságvesztésnek azonban nem az a feladata, hogy a felfüggesztett szabadságvesztést pótolja, hanem hogy a végrehajtandó szabadságvesztés alkalmazási körét szűkítse.²⁷¹ Ebben a körben viszont a részben felfüggesztett szabadságvesztés az elkövető által is észlelten sokkal kedvezőbb jogintézmény, mint az azonos tartamú végrehajtandó szabadságvesztés.

A részben felfüggesztett szabadságvesztést nem pótolja a feltételes szabadságra bocsátás korábbi lehetősége (még a feles kedvezmény törvényi előírása sem). Míg ugyanis a feltételes szabadságra bocsátás a büntetés-végrehajtási bíró mérlegelésé-

²⁶⁶ TÓTH Mihály: „Remények és aggodalmak negyedik Büntető Törvénykönyvünk bölcsőjénél” *Állam és Jogtudomány* 2011/4. 435–455, [2012] 449–450.

²⁶⁷ BÁRÁNDY–BÁRÁNDY (60. lj.) 8.

²⁶⁸ BÁRÁNDY–BÁRÁNDY (60. lj.) 8.

²⁶⁹ BÁRÁNDY–BÁRÁNDY (60. lj.) 8.

²⁷⁰ TÓTH (266. lj.) 450.

²⁷¹ Erre nézve lásd NAGY Ferenc: „A büntetés végrehajtásának – részbeni – felfüggesztéséről” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2003/3. 25–32.

től függ, addig a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztés esetén az elítélt (később bekövetkező kizáró ok hiányában) az ítélet erejénél fogva szabadul.²⁷²

Erre figyelemmel a részben felfüggesztett szabadságvesztést *de lege ferenda* mindenképpen érdemes lenne visszahozni büntetőjogunkba.

4.7. AZ ELZÁRÁS

A Btk. egyik új büntetési neme az elzárás.²⁷³ A javaslat kapcsolódó indokolása szerint ez a szankció „a rövid tartamú szabadságvesztés alternatívája lehet (öt naptól három hónapig [...] tarthat) [...]. Az elzárás maximális tartamára figyelemmel a szabadságvesztés legrövidebb tartama két hónapról három hónapra módosul”.²⁷⁴

A tartamának meghatározásából eredően azonban az elzárás csak részben a korábbi rövid tartamú szabadságvesztés alternatívája, másik oldalról a rövid tartamú szabadságelvonás körének kiterjesztése. A korábbi kódex utolsó időállapota alapján ugyanis két hónapnál rövidebb szabadságelvonás (felnőtt korúakra) nem volt kiszabható.²⁷⁵ Az új szankció nyilvánvaló szigorítást jelent azoknál a bűncselekményeknél (például magántitok megsértése) is, amelyek a korábbi kódex alapján legfeljebb pénzbüntetéssel voltak büntetendők,²⁷⁶ jelenleg pedig elzárással (is).²⁷⁷

Tóth szerint nem alapos „azon érvelés sem, hogy »az elzárás egészen más«, rövidebb is, humánusabb is, mint a börtön”.²⁷⁸ Az elzárás végrehajtása során ugyan el kell különíteni „az elzárásra ítéltet a szabadságvesztésre ítéltektől”,²⁷⁹ illetve a szabadságvesztés és az elzárás végrehajtása egyes részleteiben eltér,²⁸⁰ de ezek a különbségek bizonyosan nem indokolják egy önálló anyagi jogi szankció szabályozását. Ahogyan az sem, hogy a mentesítési szabályok kedvezőbbek elzárás esetén,²⁸¹ hiszen semmi akadálya nem lett volna egy olyan szabályozásnak, hogy a három hónapnál rövidebb szabadságvesztés kiszabása nem keletkezett büntetett előéletet.

Az indokolás utal arra is, hogy „az elzárás büntetés hatékonyabban szolgálhatja a speciális prevenciót”.²⁸² Ennek elfogadása esetén azonban azt is figyelembe kell venni, hogy „sokkal erősebb és valószínűbb a stigmatizáló, megbélyegző, így a személyiség fejlődésére károsan ható, ugyanakkor a súlyosabb bűnözési formák elsajátítását

²⁷² Ezt egyébként a 2009. évi LXXX. tv. javaslatának indokolása – korunk büntetőjogának ilyen produktumaihoz képest szokatlanul pontosan – meg is magyarázta.

²⁷³ Btk. 46. §.

²⁷⁴ A Btk. javaslatának Általános indokolása III/8.1. pont.

²⁷⁵ 1978. évi Btk. 40. § (2) bek.

²⁷⁶ Így pl. 1978. évi Btk. 177. § (1) bek.

²⁷⁷ Így pl. Btk. 223. § (1) bek.

²⁷⁸ Tóth (38. lj.) 533.

²⁷⁹ Bv. tv. 273. § (5) bek.

²⁸⁰ Bv. tv. 275. § (1) bek. a) pont.

²⁸¹ A Btk. javaslatának Általános indokolása III/8.1. pont. Vö. Btk. 100. § (1) bek. a) pont.

²⁸² A Btk. javaslatának 46. §-ához fűzött indokolás.

és elfogadását erősít[...]-ő hatása”.²⁸³ A néhány napos elzárás végrehajtása ráadásul komoly adminisztrációs nehézségeket is okoz.²⁸⁴

Erre az új büntetési nemre, a büntetőjogi elzárásra tehát valójában nem volt szükség,²⁸⁵ a szabadságvesztés-büntetés általános minimuma a Btk.-ban három hónapnál rövidebb tartamú is lehetne, ha a jogalkotó így akarta volna.²⁸⁶ A legjobb (*de lege ferenda* is javasolt) megoldás azonban az elzárás mellőzése és a szabadságvesztés általános minimumának három hónapban való meghatározása lett volna.

4.8. A KÉNYSZERGYÓGYKEZELÉS

A 2009. évi LXXX. tv. 25. §-ával módosított 1978. évi Btk. alapján:

[...] a kényszergyógykezelés legfeljebb a [...] büntetési tétel felső határának megfelelő ideig, életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő bűncselekmény esetén legfeljebb húsz évig tart. Ha ezt követően az egészségügyről szóló törvényben meghatározott feltételek fennállása miatt szükséges, a kényszergyógykezelést pszichiátriai intézetben kell elhelyezni.²⁸⁷ [Azonban] »a kényszergyógykezelést« [ezen] tartam előtt is haladéktalanul meg kell szüntetni, ha szükségessége már nem áll fenn.²⁸⁸

Ennek kapcsán érdemes visszatekinteni a 2009. évi LXXX. tv. javaslatának indoklására, amely szerint:

[...] a büntetőjog-tudomány régóta kifogásolja azt, hogy a kényszergyógykezelés határozatlan tartamú jogkövetkezmény, mivel a [2008-ban] hatályos Btk. nem rendelkezik annak felső határáról. Ez a szabályozás sérti a jogkövetkezmények meghatározására irányadó *nulla poena sine lege* elvét, amely megköveteli a büntetőjogi jogkövetkezmények pontos és egyértelmű meghatározását.²⁸⁹

A törvényhozó a 2009. évi LXXX. tv. 25. §-ával kapcsolatosan a törvény hatálybalépésével egyidejűleg nem alkotott átmeneti rendelkezést. Ehhez a szabályozáshoz kapcsolódva a 1/2011. (VI. 1.) Büntető jogegységi határozat mondta ki, hogy „a 2010. évi május hó 1. napja előtt jogerősen elrendelt kényszergyógykezelés végrehajtása és felülvizsgálata során” a 2009. évi LXXX. tv.-nyel bevezetett szabályozás nem alkalmazható.²⁹⁰

A Btk. „visszaállítja a korábbi szabályozást, azaz a kényszergyógykezelés határozatlan tartamú intézkedés lesz: akkor fog megszűnni, ha a bírói felülvizsgálat értelmé-

²⁸³ TóTH (38. lj.) 533.

²⁸⁴ NAGY (118. lj.) 7.

²⁸⁵ NAGY (118. lj.) 7; TóTH (38. lj.) 533.

²⁸⁶ NAGY (118. lj.) 7; TóTH (38. lj.) 533.

²⁸⁷ 1978. évi Btk. 74. § (3) bek. Hatályos 2010. május 1. napjától.

²⁸⁸ 1978. évi Btk. 74. § (4) bek. Hatályos 2010. május 1. napjától.

²⁸⁹ A 2009. évi LXXX. tv. javaslatának 26. §-ához fűzött indokolás.

²⁹⁰ 1/2011. (VI. 1.) Büntető jogegységi határozat, I. pont.

ben annak szükségessége megszűnt”.²⁹¹ Egyéb esetekben azonban a kényszergyógykezelés tarthat a büntetési tétel határánál hosszabb ideig, sőt akár az elkövető élete végéig is.

Ennek indokaként egyrészt utalnak arra, hogy

[...] alkotmányossági problémát jelent, hogy a 2010. május 1-je óta elrendelt intézkedések határozott tartamúak (sor kerülhet a megszüntetésükre és megszűnésükre is), míg a korábban elrendelt kényszergyógykezelések továbbra is határozatlan jellegűek, és csak megszüntetésükre kerülhet sor.²⁹²

Az indokolás szerzője az általa vélt alkotmányossági problémát legalább azzal a pontossággal megjelölhette volna, amit az Alkotmánybíróságról szóló törvény alapján egy indítványnak is teljesítenie kell.²⁹³ Az indokolásból ugyanis nem derül ki, hogy az alkotmányossági probléma alapját a jogbiztonságra, a büntető törvény visszaható hatályára vagy a diszkrimináció tilalmára vonatkozó rendelkezés sérelme képezte-e, illetve annak kialakulásban csak a 2009-ben beiktatott szabályozás vagy az átmeneti rendelkezések hiánya, illetve az 1/2011. (VI. 1.) Büntető jogegységi határozatban foglalt értelmezés hatott-e közre.

A két szabályozás eltéréseiből eredő állítólagos alkotmányossági problémát ráadásul a jogalkotó úgy kívánta megoldani, hogy ugyanazt újra teremtette. A Btk. javaslatának indokolását plagizálva ugyanis az is megállapítható, hogy a 2013. július 1. napja után elrendelt intézkedések határozatlan jellegűek, és csak megszüntetésükre kerülhet sor, míg a 2010. május 1. napja és a 2013. június 30. napja között elrendelt intézkedések határozott tartamúak (sor kerülhet a megszüntetésükre és megszűnésükre is). Ez vajon nem képez alkotmányossági problémát?

Az indokolás a korábbi rendszer visszaállításának indokaként jelöli meg azt is, hogy „a kényszergyógykezelés [2009-ben bevezetett] szabályai számos jogalkalmazási nehézséget is okoznak (»párhuzamos« telés (sic!), ideiglenes kényszergyógykezelés beszámítása stb.)”.²⁹⁴ A jogalkalmazási nehézségek azonban itt sem²⁹⁵ képezhetnének elegendő érvet egy szabályozás eltörlésére.²⁹⁶ Arról nem is szólva, hogy az ideiglenes kényszergyógykezelés beszámítása egyszerűen törvényi rendelkezést igényelt volna. Ahogyan nem jelenthetett volna megoldhatatlan problémát a kényszergyógykezelések „párhuzamossága” sem.²⁹⁷

²⁹¹ A Btk. javaslatának 78. §-ához fűzött indokolás.

²⁹² A Btk. javaslatának Általános indokolása III/8.3.10. pont.

²⁹³ Így „a kérelem akkor határozott, ha egyértelműen megjelöli [...] az Alaptörvény, illetve a nemzetközi szerződés megsértett rendelkezései” [2011. évi CLI. tv. az Alkotmánybíróságról (Abtv.) 52. § (1b) bek. d) pont], ill. „az indokolást arra nézve, hogy a sérelmezett jogszabály, jogszabályi rendelkezés, bírói döntés vagy [...] miért ellentétes az Alaptörvény megjelölt rendelkezésével vagy a nemzetközi szerződéssel” [e) pont].

²⁹⁴ A Btk. javaslatának Általános indokolása III/8.3.10. pont.

²⁹⁵ Vö. 4.6. cím.

²⁹⁶ Képzelnék el azt az indokolást, hogy „az emberölés kísérletének minősítése számos esetben jogalkalmazási nehézséget okoz, így a Btk. a jövőben csak a befejezett emberölést rendeli büntetni”.

²⁹⁷ A kódex ugyanis egy másik jogintézmény kapcsán kifejezetten rendelkezik hasonló szituációról. Vö. Btk. 86. § (5) bek. („valamennyi próbaidő párhuzamosan telik”).

Tóth Mihály szerint: „a felkészületlenségre történő hivatkozás sem feltétlenül megalapozott. Évente alig tucatnyi olyan személyt kellene [...] elbocsátani, akik kitölteneék a korábbi szabályok szerinti maximális időt. Az ő elhelyezésük lenne 3000-es civil ágyszám mellett megoldhatatlan?” Az 1/2011. (VI. 1.) Büntető jogegységi határozatra figyelemmel pedig „a civil pszichiátriai intézeteknek – az IMEI átlagos ápolási idejét figyelembe véve – kb. 4-5 év múlva kellett volna az első néhány beteg átvételéről gondoskodniuk”, hiszen a kényszergyógykezelés maximális tartamát előíró 2009-es szabály a már korábban elrendelt intézkedésekre nem alkalmazható. Joggal teszi fel a kérdést: „Ennyire sürgős lenne a korábbi embertelenebb szisztéma visszaállítása? S ilyen tartósan ígérkezik a hiányos infrastruktúra?”²⁹⁸

Külön utal rá, hogy

[...] ami az »állampolgárok félelmét« – mint szintén sűrűn hangoztatott indokot – illeti, ez azért merőben alaptalan, mert az IMEI-ből évente a kb. 200 ápolat közül hozzávetőlegesen mintegy 15–18 személy amúgy is szabadlábra kerül. A kikerülteknek csak mindössze kb. 4%-a visszaeső, s ők sem feltétlenül újabb erőszakos cselekményt követnek el. Az az évente néhány tovább kezelendő személy, aki a határozott idő eltelté után kerülne át polgári intézetekbe, nem adhat okot reális állampolgári félelemre.²⁹⁹

Nagy szerint a Btk. szabályozása „emberi jogi szempontból és törvényességi megfontolásból is joggal kifogásolható”.³⁰⁰ Aggályait magam is osztom, de álláspontom szerint a Btk. hatályos (1978. évi Btk. eredeti) rendelkezései kapcsán nem a *nulla poena sine lege certa* elv, hanem az arányosság elve sérül. Alkotmányossági szempontból ugyanis nem határozatlan az a szankció, amelyet a jogalkotó eleve úgy szabályozott, hogy az akár az elkövető életének végéig is tarthat. Az viszont alkotmányos követelmény, hogy a büntetőjogi szankció (és nem csak a büntetés) hossza valamilyen módon arányos legyen az elkövetett cselekmény tárgyi súlyával. Ez a viszony az elkövető veszélyességére hivatkozva lazítható, de egy jogállamban ennek vannak alkotmányos korlátai.

Erre figyelemmel *de lege ferenda* elkerülhetetlen a 2009-ben bevezetett azon rendszer visszavezetése, hogy a kényszergyógykezelés nem tarthat a szabadságvesztés büntetési tételének felső határánál hosszabb ideig. Ha az elkövető veszélyessége ezt követően is indokolja a további fogva tartást, akkor azt az egészségügyről szóló törvény alapján kell fogatosítani.

4.9. VAGYONELKOBZÁS

A Btk. csaknem változatlanul vette át a vagyonelkobzás szabályozását elődjétől. Egyik új rendelkezése szerint vagyonelkobzást kell elrendelni arra a vagyonra is, „amelyet a kábítószer-kereskedelem [...] elkövetője a bűncselekmény elkövetésének

²⁹⁸ TÓTH (38. lj.) 534.

²⁹⁹ TÓTH (38. lj.) 534.

³⁰⁰ NAGY (2. lj.) 267.

ideje alatt szerzett”.³⁰¹ Nem rendelhető el azonban vagyonekhozás ilyenkor sem „ha a vagyon törvényes eredete bizonyított”.³⁰²

A javaslat indokolása szerint ezeknek a rendelkezéseknek „az a célja, hogy a szervezett és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemben a vagyoni, anyagi alapjaik elvonásával hatékonyabban fel lehessen lépni a kábítószer-kereskedőkkel szemben”.³⁰³ Ez azonban a rendelkezés alkalmazási körének bizonyos vonatkozásaira nem találó, mivel a törvény a bizonyítási terhet akkor is megfordítja, amikor a kábítószer-kereskedelem nem „határokon átnyúló” és nem is „szervezett”. Másrészt, akkor a szervezett kábítószer-kereskedelem meghatározott része (a bűnszervezetben elkövetés) esetén az új szabályozásra nem is volt szükség, hiszen az 1978. évi Btk. a bűnszervezetben részvétel idejére már 2001 óta megfordította a bizonyítási terhet.³⁰⁴

A rendelkezés – ha arról az indoklás nem is szól – rendelkezik egyértelmű külföldi előképpel, hiszen az angol büntetőjog a kábítószerrel történő visszaéléssel kapcsolatos vagyonekhozásnál már az 1980-as években megfordította a bizonyítási terhet.³⁰⁵ A vonatkozó szabályozást az EJEB alapvetően összhangban állónak találta az emberi jogi egyezményvel.³⁰⁶ Kivételt csak az az eset képezett, amikor az új jogintézményt visszaható hatállyal (az új szabályozás hatálybalépése előtt elkövetett bűncselekményekre nézve) vezették be.³⁰⁷ Ennek kapcsán kiemelés érdemel a hazai joggyakorlatból az az értelmezés, hogy az időbeli hatályt tekintve „a vagyonekhozás szempontjából a vádlottra kedvezőtlenebb szabályozás, hogy a vagyon törvényes eredetének bizonyítása körében a bizonyítási teher megfordul”.³⁰⁸

4.10. A FONTOSABB ÜGYBEN ELKÖVETÉS

Az 1978. évi Btk. alapján súlyosabban büntetendő volt a passzív hivatali vesztegetés, ha azt fontosabb ügyekben intézkedésre hivatott hivatalos személy követte el.³⁰⁹ Ilyennek minősült, akinek „feladatkörét kizárólag vagy túlnyomórészt az ügyfelek jogait vagy jogos érdekeit jelentős mértékben befolyásoló döntések önálló előkészítése vagy meghozatala alkotja”, így például a bíró vagy az ügyész.³¹⁰

³⁰¹ Btk. 74. § (1) bek. e) pont.

³⁰² Btk. 74. § (5) bek. c) pont.

³⁰³ A Btk. javaslatának 74. §-ához fűzött indoklás.

³⁰⁴ 1978. évi Btk. 77/B. § (1) bek. b) pont, (4) bek. (5) bek. c) pont. Ezt egyébként a Btk. is átvette 74. § (1) bek. b) pont, (4) bek. a) pont, (5) bek. c) pont.

³⁰⁵ Erre a hazai szakirodalomból HOLLÁN Miklós: „A bűncselekményből eredő vagyon elvonása: az angol megoldás jellegzetességei” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2003/4. 19–27.

³⁰⁶ *Case of Phillips v. United Kingdom*, Judgment of 5 July 2001, no. 41087/98, ECHR 2001-VII. Elemzését lásd pl. HOLLÁN Miklós: „Confiscation of the Proceeds from Crime and the Principle of Presumption of Innocence” in Kimmo NUOTIO (szerk.): *Festschrift in Honour of Raimo Lahti* (Helsinki: University of Helsinki 2007) 363–372.

³⁰⁷ *Case of Welch v. The United Kingdom*, Judgment of 9 February 1995, Series A, no. 307-A. Elemzését lásd pl. HOLLÁN Miklós: „A vagyonekhozás szankciói és a visszaható hatály tilalma az Emberi Jogok Európai Egyezménye tükrében” *Belügyi Szemle* 2003/11-12. 168–185.

³⁰⁸ Fővárosi Törvényszék 20.B.837/2013/64.

³⁰⁹ 1978. évi Btk. 250. § (2) bek. a) pont II. fordulat.

³¹⁰ Vö. Bócz Endre: „Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények”

A Btk. nem tartalmazza a fontosabb ügyekben intézkedésre hivatott hivatalos személy általi elkövetés minősítő körülményét. A Btk. javaslatának indokolása szerint ugyanis ez egy „igen bizonytalan jogfogalomnak tekinthető”, így „ha megállapítható, akkor a büntetés kiszabása körében értékelhető”.³¹¹

Ha el is fogadjuk a fogalom meghatározottságával kapcsolatos aggályokat, akkor azok semmiképpen nem a fogalom magját, hanem legfeljebb csak annak határeseteit érinthetik. A jogbiztonsági aggályok tehát könnyedén elháríthatók lettek volna azzal, ha az új kódex a korrupciós bűncselekményeket tekintve taxatívve nevesíti a súlyosabb felelősséggel tartozó hivatalos személyeket (például bíró, ügyész, alkotmánybíró). Ezzel szemben a teljes mellőzés következtében olyan személyek (például bírók vagy ügyészek) veszteségi cselekménye sem minősül az új szabályozás szerint súlyosabban, akiknek fontosabb ügyekben intézkedésre hivatottsága korábban sem volt (és ma sem lehet) kérdéses.

Az új szabályozás még inkább ellentmondásos arra figyelemmel, hogy a jogalkotó fenntartotta a vezető beosztású hivatalos személyként való elkövetés minősítő körülményét.³¹² Így a bünyügyi osztályvezető által elkövetett passzív veszteség egy fokozattal súlyosabban minősül, mint annak a beosztott ügyésznek a hasonló korrupciós cselekménye, aki őt a nyomozás lefolytatását tekintve csaknem korlátlanul utasítani jogosult, vagy annak a bírónak a tette, aki az ügyet majd érdemben elbírálja.

A Btk. megalkotása során tehát jó magyar szokás szerint a fürdővízzel együtt a gyereket is kiöntötte a jogalkotó, amikor a fontosabb ügyekben eljárni hivatott hivatalos személy általi elkövetést mellőzte a minősítő körülmények sorából. Ha a fontosabb ügyekben intézkedésre hivatott hivatalos személy fogalma bizonytalan, akkor minősítő körülményként azokat a hivatalos személyeket (például bíró, ügyész, alkotmánybíró) kellene taxatívve nevesíteni, akik nem vezető beosztásúak, de indokolt, hogy a korrupciós bűncselekmények miatt súlyosabb felelősséggel tartozzanak.³¹³ Ezt tette már egyébként az 1878. évi Btk. is, amikor az egyébként irányadónál súlyosabb büntetéssel rendelte büntetni, ha a „bíró, vizsgáló bíró vagy esküdtszéki tag” volt az, aki „habár hivatali kötelességét nem is szegi meg, [de] hivatalánál fogva teljesítendő cselekményért vagy annak mulasztásáért ajándékot vagy jutalmat követel, elfogad vagy az ez iránti ígéretet nem utasítja vissza”.³¹⁴

4.11. AZ EGYENESÁGI ROKONOK KÖZÖTTI VÉRFEJTŐZÉS

Az 1978. évi Btk. alapján az egyenesági rokonok közötti vérfertőzés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.³¹⁵ Ezzel szemben az új kódex a büntetési tételt három évig terjedő szabadságvesztésre csökkentette.³¹⁶ A kapcsolódó indo-

in LÁSZLÓ Jenő (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata* (Budapest: KJK 1986) 636–746, 734.

³¹¹ A Btk. javaslatának 294. §-ához fűzött indokolás.

³¹² Btk. 294. § (2) bek.

³¹³ HOLLÁN (64. lj.) 177-178.

³¹⁴ 1878. évi V. tv. 468. §.

³¹⁵ 1978. évi Btk. 203. § (1) bek.

³¹⁶ Btk. 199. § (1) bek.

kolás szerint az 1978. évi „Btk. szerinti büntetési tétel [...] a többi bűncselekményhez és a külföldi szabályozásokhoz képest is eltűzöttnek tűnik”.³¹⁷

Hiányérzetet csak az kelt, hogy az indoklás nem tér ki arra, hogy számos külföldi büntetőjog a felnőttek közötti vérfertőzést egyáltalán nem rendeli büntetni.³¹⁸ A büntetni rendelés indoka kapcsán azt olvashatjuk, hogy „a házasság jogintézményének, illetve a közeli (vér)rokonok közötti családi kapcsolat védelme, az ifjúság tekintetében az állam különös gondoskodási kötelezettsége, valamint a leszármazás genetikai védelme továbbra is ésszerű indokát adják a vérfertőzés büntetendőségének”.³¹⁹ Ez az indoklás azonban nem vet számot azzal, hogy már a hazai jogirodalomban is komoly aggályok vetődtek fel abban a vonatkozásban, hogy a leszármazottak genetikai állományának, illetve a (házasság és a) családi kapcsolat védelme mennyire igazolja a tényállásban foglalt cselekmények büntetendőségét. Ezen felül azt is kimutatták, hogy az ifjúságvédelem (legalábbis a kiskorú veszélyeztetésének büntetni rendelése mellett) nem indokolja a vérfertőzési tényállás fenntartását.³²⁰

4.12. EXKURZUS: KAPCSOLAT A SZABÁLYSÉRTÉSI JOGGAL

A 2012. évi II. tv. (Szabs. tv.) megalkotásával „a szabálysértési anyagi [...] jog tartalmában olyannyira közeledett a büntetőjoghoz, hogy kvázi kihágási jogként funkcionál”.³²¹ A két jogterület közeledése egyébként „lényegében kölcsönös”, hiszen az új büntető kódex is átvett egyes intézményeket a szabálysértési jogtól, ilyen például az elzárás,³²² illetve a sportrendezvények látogatásától való eltiltás.³²³

A szakirodalom egy része „a trichotómia *de facto* feltámasztása helyett, annak *de iure*” bevezetését tartotta volna szerencsésebbnek,³²⁴ aminek lehetősége egyébként már korábban is felmerült.³²⁵ „[A] Btk. megalkotása kapcsán itt lett volna a történelmi lehetőség – amit most nyilván esetleg beláthatatlan időre megint elszalasztottunk – a Büntető törvénykönyv és a [...] Szabálysértési törvény egységes elvi alapokon nyugvó uniójának megteremtésére.”³²⁶ Azonban e szabályozási alternatíva komoly megfontolását is megakadályozta a két kódex megalkotásának sorrendje (és az, hogy az előterjesztésükért más-más minisztérium volt a felelős). Egészen abszurd módon ugyanis a Szabs. tv.-nek az előkészítése (sőt annak hatálybalépése is) megelőzte a Btk. javaslatának benyújtását. Így viszont a Btk. javaslatának véglegesítése során a trichotómia visszaállítása komoly alternatívaként már nem is merülhetett fel. Azzal ugyanis az új büntető kódex megalkotói arra tettek volna javaslatot, hogy a – 2012-től (szinte) kizá-

³¹⁷ A Btk. javaslatának 199. §-ához fűzött indoklás.

³¹⁸ SZOMORA (162. lj.) 224–225.

³¹⁹ A Btk. javaslatának 199. §-ához fűzött indoklás.

³²⁰ SZOMORA (162. lj.) 225–243.

³²¹ AMBRUS István: A szabálysértési jog néhány aktuális kérdése - büntetőjogászai szemmel” *Közjogi Szemle* 2014/4. 35.

³²² Btk. 46. §. Vö. Szabs. tv. 9–10. § („szabálysértési elzárás” néven). Lásd AMBRUS (321. lj.) 35. 48. lj.

³²³ Btk. 58. §. Vö. Szabs. tv. 19. § (1) bek. („kitiltás” néven).

³²⁴ AMBRUS (321. lj.) 35.

³²⁵ Emellett érvelt korábban pl. Kis Norbert: „Kodifikációs intelmek a szabálysértési jogalkotás számára” in Rácz Lajos (szerk.): *Magister Scientiae et Reipublicae* (Budapest – Pécs: Dialóg Campus 2011) 61–69.

³²⁶ TÓTH (38. lj.) 530.

rólág kriminális szabálysértéseket tartalmazó – Szabs. tv.-t a megalkotását követő évben helyezték hatályon kívül (és a szabálysértési jogot szüntessék meg).

A két kódex megalkotásának sorrendje (előkészítésük megfelelő koordinációjának hiánya) más szempontból sem tekinthető szerencsésének. Lényegében ebből ered ugyanis, hogy a Szabs. tv. javaslatának megalkotói számos vonatkozásban még az 1978. évi Btk. szabályozását vették alapul. Ennek következtében azonban a Szabs. tv. számos frissen megalkotott rendelkezése már a kihirdetését követő évben idejét múlttá vált, amikor a korábbi büntető kódextól eltérő megoldásokat tartalmazó Btk. hatályba lépett:

1) Így például a Szabs. tv. eredeti szövege szerint „szabálysértés [...] a törvény által büntetni rendelt tevékenység vagy mulasztás” volt.³²⁷ Ez megfelelt az 1978. évi Btk. azon megoldásának, hogy a bűncselekmény olyan cselekmény, amelyre „a törvény büntetés kiszabását rendeli”.³²⁸ A szabálysértés fogalmát a *2013. évi XCIII. tv.* annyiban változtatta meg, hogy abban olyan tevékenység vagy mulasztás tartozik bele, amelyet „e törvény” büntetni rendelt.³²⁹ Ebben a vonatkozásban utólag kívánták a Btk. megoldásához igazítani a Szabs. tv.-t. A Btk. ugyanis úgy rendelkezik, hogy az a cselekmény minősül bűncselekménynek, „amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli”.³³⁰

2) A Szabs. tv. 29. § (1) bekezdése eredetileg még csak azt írta elő, hogy „a büntethetőséget kizáró okokra az 1978. évi Btk. rendelkezéseit kell alkalmazni. Ez utóbbi kódex ugyanis még a büntethetőséget kizáró okok között szabályozta a magánindítvány hiányát”.³³¹ A *2015. évi CCII. tv.* módosította a Szabs. tv.-ben foglalt feljelentés elutasítási (eljárás megszüntetési) okokat, hiszen „a Btk. [...] nem a büntethetőséget kizáró okként, hanem külön fejezetben, a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályaként szabályozza a magánindítvány hiányát”.³³²

A Btk. megalkotásnál is érvényesült az a – korábban is észlelhető³³³ – tendencia is, hogy a jogalkotó egyes addig „bűncselekménynek minősülő magatartásokat dekriminalizál”, mivel „azok vonatkozásában [...] a büntetőjogi fenyegetettség nem indokolt”, de ezek egy részét a továbbiakban szabálysértésként szankcionálja. Így az új kódexben már nem szerepel a határjelrongálás, a földmérési jel megrongálása, a hamis statisztikai adatszolgáltatás, a sajtórendészeti vétség.³³⁴ Ezek vonatkozásában a dekriminalizáció részben megelőzte az új büntető kódex hatálybalépését is, mivel ezeket a tényállásokat a *2012. évi CCXXIII. tv.* (Btké.) az 1978. évi Btk. módosításával már

³²⁷ Szabs. tv. 1. § (1) bek.

³²⁸ 1978. évi Btk. 10. § (1) bek.

³²⁹ *2013. évi XCIII. tv.* 187. §. A módosító rendelkezéshez fűzött indokolás ennek indokaira külön pontban nem is tér ki, hanem azt a többi „technikai jellegű” módosítás közé sorolja.

³³⁰ Btk. 4. § (1) bek.

³³¹ 1978. évi Btk. 22. § h) pont.

³³² A *2015. évi CCII. tv.* 22-23. §-hoz fűzött indokolás. A Szabs. tv. 29. §-ában pedig „a magánindítvány külön nevesítésére [utólag] azért [volt] szükség, mert a Btk. – szemben a [z 1978. évi] Btk.-val – ezt a jogintézményt már nem a büntethetőséget kizáró okok keretében, hanem a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai között nevesíti”. *2015. évi CCII. tv.* 5. §-ához fűzött indokolás.

³³³ PAPP László: „A dekriminalizáció és a magyar szabálysértési jog” *Állam és Igazgatás* 1983/10.

³³⁴ Vö. Btk. javaslatának Általános indokolása IV. pontja, ill. a XXXVI. fejezethez, ill. XLII. fejezetéhez fűzött indokolás.

2013. február 1. napjával hatályon kívül helyezte,³³⁵ illetve ezzel egyidejűleg a Szabs. tv. módosításával rendelkezett azok szabálysértessé minősítéséről is.³³⁶ A szellemi tulajdon elleni bűncselekmények megalkotásánál pedig az új kódex hatálybalépésével érvényesült azon (egyébként már korábban is aktuális) felismerés, hogy: „csak a százezer forintot meghaladó üreshordozói díjra, illetve reprográfiai díjra nézve elkövetett, illetőleg százezer forintot meghaladó vagyoni hátrányt okozó szerzői vagy szerzői jogok megsértése és iparjogvédelmi jogok megsértése számít bűncselekménynek, ez alatti értékre elkövetett cselekmény szabálysértést” valósít meg.³³⁷

Az ilyen – önmagában helyeselhető – dekriminalizáció is célszerűbb lett volna jogtechnikailag úgy elvégezni, hogy a szabálysértési kódex elfogadására a Btk.-t követően kerül sor. Ahogyan a vagyoni elleni bűncselekmények értékhatárait sem a Szabs. tv.-ben kellett volna – az 1978. évi Btk. és az 1979. évi Btké. módosításával – ötvenezer forintra emelni.³³⁸ Egy ilyen horderejű – a büntetőjogot alapvetően érintő – módosítással is meg kellett volna várni a Btk. megalkotását.

5. A JÖVŐ

Nyilvánvalóan a Btk. megalkotása után egy ideig – legalábbis a politikai rendszer földindulásszerű változásának hiányában – nem várható átfogó anyagi büntetőjogi kodifikáció.³³⁹ Ha tehát a magyar büntetőjoggal kívánunk foglalkozni (akár távolabbról például tudományosan), akkor meg kell szoknunk ezt a kódexet. Még akkor is, ha mindenkinek az egyetemen tanult törvénykönyv a viszonyítási pont,³⁴⁰ illetve a hivatásában sokáig használt kódex az „origó”.³⁴¹ Ha ennek során nem könnyen – vagy egyáltalán nem is – barátokozunk meg a Btk.-val, akkor is elkezdhetjük (el kell kezdenünk) tudományos alapossggal felmérni annak erényeit és hibáit. Ehhez mindenképpen jó kiindulópontot jelenthet az ilyen és ehhez hasonló tanulmányok elkészítése. Remélem, eljön azon az idő is, amikor a Btk. minden (vagy legalább minden lényeges újdonságokat tartalmazó) fejezete monografikus feldolgozást kap.³⁴² Ezzel nyújtaná ugyanis a tudomány a legértékesebb háttértámogatást a joggyakorlat, illetve a további jogalkotás számára.

³³⁵ Btké. 36. §.

³³⁶ Btké. 218–219, ill. 225–226. §. Vö. pl. Szabs. tv. 175/A. § (Hivatalos személy által elkövetett hamis statisztikai adatszolgáltatás), 177. § (2a) bek. („földmérési jel és határjel elleni szabálysértés”), 206/A. § (Közérdekű bejelentő üldözése), 206/B. § (Hamis statisztikai adatszolgáltatás), 208/A. § (Sajtórendészeti szabálysértés).

³³⁷ Btk. javaslatának Általános indokolása IV.17.3. pont. Vö. Szabs. tv. XXIX/A. fejezet (A szellemi tulajdon elleni szabálysértések).

³³⁸ Szabs. tv. 253. § (1)–(2) bek.

³³⁹ Erre utal pl. Csomós (24. l.) 38. is.

³⁴⁰ Bócz Endre: *Büntetőeljárás jogunk kalandjai. Sikerek, zátonyok és várgabetűk* (Budapest: Közlönykiadó 2006) 207.

³⁴¹ MISKOLCZI (13. l.) 281.

³⁴² Részemről ezt a feladatot egy fejezetet (a korrupciós bűncselekmények) tekintve elvégeztem, annak eredményeként pedig megfogalmaztam a kodifikációs hibák korrekciójára irányuló javaslataim is [HOLLÁN (54. l.) 177–178.]. A 2015. évi LXXX. tv. számos vonatkozásban észrevételeimmel összhangban módosította a Btk. szabályozását.